

{23}

PRELEKCJE MISTRZÓW

Prelekcje Mistrzów

WYDZIAŁU FILOLOGICZNEGO
UNIwersytetu w Białymstoku

Białystok 2022

Joel Joseph Janicki

JOHN KEATS I TADEUSZ KOŚCIUSZKO:
KULTURA RADYKALIZMU

Seria Naukowo-Literacka „Prelekcje Mistrzów”
Wydziału Filologicznego Uniwersytetu w Białymstoku

Prelekcja 23

Redakcja serii: **Jarosław Ławski, Krzysztof Korotkich**

Redaktor tomu: **Anna Janicka**

Przekład z języka angielskiego: **Jacek Partyka**

Streszczenia: Translate Plus

Według projektu graficznego Huberta Pilcickiego

Zdjęcia: A. Janicka (str. 94–95), z archiwum Autora (str. 5, 96–97)

Copyright by Joel Joseph Janicki

Białystok 2022

Copyright by Uniwersytet w Białymstoku

Białystok 2022

Skład: Krzysztof Rutkowski

Wydawnictwo PRYMAT Mariusz Śliwowski
ul. Hetmańska 42, 15-727 Białystok
tel. 602 766 304, 881 766 304
e-mail: prymat@biasoft.net
www.prymat.biasoft.net

ISBN 978-83-7657-420-2

 **Wydział
Filologiczny**

UNIwersytet w Białymstoku

PRELEKCJE MISTRZÓW

Joel Joseph Janicki

JOHN KEATS I TADEUSZ KOŚCIUSZKO: KULTURA RADYKALIZMU

1. WSTĘP

Kulturowe i literackie związki pomiędzy Polską i Anglią miały na przestrzeni wieków charakter asymetryczny. Polska, przez stulecia pozostająca pod wpływem kultury łacińskiej i Kościoła rzymskokatolickiego, Francji i Włoch, otworzyła się na kulturę angielską stosunkowo późno, w XVIII wieku, a stało się to w sposób zapośredniczony poprzez medium przekładów francuskich. Przekłady angielskiej literatury na język polski z klasycznie „nastrojonej” francuszczyzny ukazały wyspiarską wrażliwość i sztukę w mocno wykrzywionym zwierciadle. Bezpośredni dostęp do kulturowego dorobku Anglii w XVIII wieku był możliwy dopiero dzięki staraniom popularyzatorów kultury oświeceniowej: Stanisława Augusta Poniatowskiego (1732–1798), Adama Kazimierza Czartoryskiego (1734–1823) i jego syna Adama Jerzego Czartoryskiego (1770–1861). Wywodzący się z kręgu Czartoryskich Julian Ursyn Niemcewicz (1758–1841) kilkakrotnie podróżował do Anglii, co zapoczątkowało jego niegasnące zainteresowanie tamtejszą literaturą i przyniosło tłumaczenia m.in.

dzieł Olivera Goldsmitha (1728–1774), Aleksandra Pope’a (1688–1744), Samuela Johnsona (1709–1784) i Matthew „Monk” Lewisa (1775–1818). W swoich notatkach na temat Wielkiej Brytanii w latach dwudziestych dziewiętnastego wieku Krystyn Lach Szyrma (1790–1866) zauważa, że nie było to zainteresowanie odwzajemnione: ówczesny brak wiedzy na temat Polski, polskiej kultury i języka wśród Brytyjczyków był szokujący. W tym świetle fascynacja tamtejszych pisarzy osobą i biografią generała Tadeusza Kościuszki (1746–1817) w okresie 1794–1820 jest faktem zdumiewającym. Wybitni twórcy poświęcili bohaterowi dwóch kontynentów swoje wiersze: Samuel Taylor Coleridge (1772–1834), Robert Southey (1774–1843), Leigh Hunt (1784–1859), Lord Byron (1788–1824), Thomas Campbell (1777–1844) i John Keats (1795–1821), by nie wspomnieć o powieści „historycznej” z 1803 roku *Thaddeus of Warsaw* autorstwa młodej Szkotki Jane Porter (1776–1850).

Jednym z pierwszych krytyków piszących na temat zainteresowania angielskich poetów romantycznych postacią Kościuszki był polski badacz Piotr Gregorczyk. W studium *Kościuszko w poezji angielskiej* (1961) postrzega on londyńskie wydanie *History of Poland* Stephena Jonesa (1763–1827) jako odzwierciedlenie szerokiego zainteresowania polskimi sprawami, nawet jeśli książka ta daje zniekształcony obraz Polski, do czego przyczyniła się niewątpliwie nieznamość języka polskiego i niemożność korzystania z polskojęzycznych źródeł przez autora (245–6). Gregorczyk twierdzi, że w oczach angielskich poetów urok Kościuszki wyrastał z faktu, iż nigdy nie zdecydował się on na alians z Napoleonem lub państwami sprzymierzonymi, wznosił się ponad osobiste korzyści i nigdy nie sprzeniewierzył wyznawanym zasadom¹.

---

¹ Patrz: omówienia tej problematyki w pracach F. Zapatki (1985), M. Kępy (2018) i T. McLeana (1998, 2001, 2012) oraz analizę wpływu Powstania Kościuszkow-

Sonet *To Kosciuszko* [Do Kościuszki] Leigh Hunta został skomponowany 12 listopada 1815 roku i posłużył jako bezpośredni wzór dla wiersza Keatsa napisanego ponad rok później, w grudniu 1816 roku. Chwaląc utwór Keatsa, Gregorczyk cytuje słowa Adolfa Nowaczyńskiego (1876–1944): „Największym honorem oddanym naszej narodowej dumie, nieśmiertelnym laurem złożonym na sarkofagu polskiego bohaterstwa jest wiersz Keatsa”. Gregorczyk zauważa, że Keats należał do grupy poetów najzdolniejszych i najbardziej wyrafinowanych w sposobie ekspresji i nigdy nie zaprzętał sobie głowy polityką, walką wyzwolenczą, losem bohaterów czy ogromnymi zmianami, jakie miały podówczas miejsce w Europie. Oddawał się głównie kontemplacji czystego piękna. Wiersz poświęcony Kościuszce jest jedynym w jego twórczości utworem nawiązującym do współczesnej postaci, która *nota bene* zestawiona jest z angielskim królem Alfredem Wielkim – a taki gest ze strony Anglika jest, jak notuje Gregorczyk, wyrazem „najwyższej pochwały, której znaczenia obcokrajowiec nie jest w stanie należycie pojąć” (248). Podzielając wyrazy uznania dla sonetu Keatsa, należy zaznaczyć, że poeta żył w niezwykle upolitycznionym okresie historii i sam od polityki bynajmniej nie stronił.

Spośród prac krytycznych poświęconych stosunkowi brytyjskich romantyków do Kościuszki najbardziej wnikliwa i najśmielsza w sformułowanych wnioskach jest monografia Thomasa McLeana. Autor omawia na przykład przekazany brytyjskim czytelnikom obraz Polaka w twórczości Richarda Coswaya (1742–1821) i Benjamin Westa (1738–1820)².

---

skiego na kraje Europy Zachodniej, a w szczególności na Wielką Brytanię w pracy P. Drozdowskiego (1993).

² West, znany jako autor obrazów przedstawiających wydarzenia historyczne, urodził się w kolonialnej Pensylwanii. Ostatecznie osiadł w Londynie, gdzie pomagał w tworzeniu Akademii Królewskiej, a potem pełnił funkcję jej drugiego rektora.

Kościuszkę staje się tu emblematyczną figurą tragicznego losu Polski. Jednostka i naród zostają przekształcone w symbole, ofiary przegranej walki, przez lata skazywane na cierpienie i wygnanie. Taki w rzeczy samej był los Polski i Polaków w XIX wieku.

Niniejsza praca podejmuje szczegółową analizę jednego z takich wierszy – sonetu *Do Kościuszki* [ang. *To Kosciuszko*] autorstwa Johna Keatsa (1795–1821), napisanego w grudniu 1816 roku. To jeden z wczesnych utworów poety, opublikowany po raz pierwszy w tomie *Wiersze* [ang. *Poems*] złożonym do druku w marcu 1817 roku, kiedy miał on zaledwie dwadzieścia jeden lat. Choć obaj żyli w tym samym okresie, Kościuszkę pojawia się w utworze jako bohater ponadczasowy. Nie spotkali się nigdy: Kościuszkę wycofał się z życia publicznego i ostatnie lata spędził w Solurze w Szwajcarii, a w tym właśnie okresie Keats pisał swój wiersz. Polski generał zmarł w październiku 1817 roku, więc w roku publikacji sonetu. Jak się wydaje, w przeciwieństwie do Coleridge’a i Campbella, Keats nie był specjalnie zainteresowany polskimi sprawami, w wierszu nie wspomina nic o pochodzeniu i narodowości Kościuszki, nie podaje żadnych faktów z jego życia. Niniejsza praca stawia więc pytania następujące: dlaczego Keats napisał ten sonet? Jakie były okoliczności jego powstania? Na czym polegał urok Kościuszki dla Keatsa i dlaczego potraktował polskiego generała jako figurę poetycką? Jakie czynniki i okoliczności ukształtowały poetycką wrażliwość Keatsa, jego polityczne przekonania i moralne nastawienie w taki sposób, że ich ucieleśnieniem stał się Kościuszkę? By odpowiedzieć na te pytania, niniejsza praca koncentruje się na związkach poety z trzema starszymi autorami: jego mentorem Charlesem Cowdenem Clarkiem (1787–1877), krytykiem i wydawcą Leighem Huntem (1784–1859) i eseistą oraz krytykiem Williamem Hazlitem (1778–1830).

2. KOŚCIUSZKO I ANGIELSKI RADYKALIZM LAT 90. XVIII WIEKU

Pierwsze utwory poetyckie inspirowane postacią Kościuszki w literaturze angielskiej pojawiły się w latach dziewięćdziesiątych XVIII wieku, a więc w atmosferze narastającego napięcia i obaw ogarniających Anglię i Europę kontynentalną po rewolucyjnym zrywie we Francji. Rewolucja francuska podkopała od wieków ugruntowany autorytet Kościoła i korony, wywołując gwałtowne reakcje w społeczeństwach, kręgach politycznych i wojskowych konserwatywnie nastawionych monarchii europejskich z ośrodkami w Wiedniu, Sankt Petersburgu i Londynie. Rewolucyjny ferwor w oświeconym społeczeństwie angielskim dał asumpt to tworzenia radykalnie zorientowanych klubów i organizacji, których celem było wymuszenie politycznych i społecznych zmian w kraju. Ich działalność spotykała się zazwyczaj z gwałtowną reakcją rządu, prowadząc do aresztowań przywódców, procesów, wyroków więzienia lub wygnania³. Niemal nieustające działania wojenne, które rozpoczęły się w 1792 roku i trwały przez okres ery napoleońskiej, doprowadziły do przedłużającego się marazmu gospodarczego w Anglii, co z kolei pogorszyło sytuację najniższych klas społecznych. Ciągły lęk i niepewność jutra dotknęły dwa pokolenia, łącząc tym samym atmosferę ostatniej dekady XVIII wieku z duchem drugiej dekady XIX wieku⁴.

---

³ Patrz: wstęp do pracy Roe'a (1997).

⁴ Opublikowana w 2019 roku *A History of Romantic Literature* Fredericka Burwicka przynosi wnikliwą i zajmującą analizę związków pomiędzy literaturą a polityką w tamtym okresie.

To właśnie u schyłku tego okresu Keats dojrzywał jako twórca. Wzrost nastrojów radykalnych i podyktowane żądaniem demokratycznych zmian działania rewolucyjne spotkały się z falą represji, które skompromitowały tradycyjną brytyjską wolność słowa. Żądania liberałów: reformy porządku konstytucyjnego, przyznania praw wyborczych szerszemu kręgowi społeczeństwa, wolności religijnej i zmian w rządzie były przedstawiane w konserwatywnej prasie jako z gruntu antybrytyjskie, podżegające do buntu i wspierające wrogie działania Francji. Wzrost terroru i złowieszcze widmo gilotyny sprawiły, że społeczeństwo nie udzieliło poparcia reformatorom. Rząd traktował organizacje opozycyjne i ich popleczników jako zagrożenie dla kraju⁵.

Dla brytyjskich pisarzy i artystów działających w ostatniej dekadzie XVIII wieku Kościuszko stał się ucieleśnieniem cnót republikańskich i wartości demokratycznych. Był przykładem bojownika o wolność stawiającego czoła represyjnym i autorytarnym reżimom: z jednej strony brytyjskiemu rządowi, z drugiej – Rosji i Prusom. Tragiczne losy narodu, z którego się wywodził, poważne rany, które odniósł na polu bitwy, jak również pojmanie i dwuipółroczne więzienie w Sankt Petersburgu, uczyniły z niego orędownika przegranej sprawy, ofiarę, męczennika doznającego prześladowań ze strony opresyjnego państwa, ale również jednostkę ponadprzeciętną, emblematyczną postać wieku rewolucji. Tak właśnie przedstawiano Kościuszkę w ówczesnych brytyjskich utworach i malarstwie.

Podczas jego dwumiesięcznego pobytu w Londynie i Bristolu od maja do czerwca 1797 roku Kościuszcze okazano ogromną życzliwość i podziw. W drodze do Filadelfii towarzyszył mu poeta, dramaturg i poseł

---

⁵ Patrz: Burwick, s. 309 i nast. oraz s. 381 i nast.

Julian Ursyn Niemcewicz (1758–1791) – wcześniej obaj zostali zwolnieni przez cara Pawła I Romanowa z Twierdzy Pietropawłowskiej w Sankt Petersburgu⁶. Kościuszko przechodził rekonwalescencję po ranach, jakie odniósł w październiku 1794 roku w bitwie pod Maciejowicami, w rezultacie której doszło do III rozbioru Polski. To wydarzenie odbiło się głośnym echem w Europie i Ameryce, i znalazło swój literacki wyraz w *Sonecie do Kościuszki* [ang. *Sonnet to Kosciuszko*] Coleridge’a⁷. Tak oto w wyobraźni brytyjskich artystów i pisarzy Kościuszko stał się symbolem i ucieleśnieniem oświeconego, szlacheckiego bojownika, który walczy o niepodległość ojczyzny wbrew wszelkim przepowiedniom porażki; republikaninem, który bezinteresownie poświęcił się sprawie wolności; żarliwym wyznawcą idei równości u zarania ery demokracji.

---

⁶ Patrz: Niemcewicz, t. 2, s. 208–210 i Rusinowa, s. 18–19 na temat pobytu Kościuszki w Anglii w 1797 roku.

⁷ Coleridge postrzegał Kościuszkę jako symboliczną postać swoich czasów i za-dedykował jeden utwór z cyklu *Sonnets on Eminent Characters* [Sonetów o wybitnych postaciach] właśnie jemu. Później to samo uczynili Thomas Carlyle i Ralph Waldo Emerson. Coleridge poświęcił sonety nie tylko postaciom tak radykalnym w swoich poglądach jak Joseph Priestley i William Godwin, ale także konserwatom, na przykład Edmundowi Burke’owi i Williamowi Pittowi. Dwadzieścia lat później Hunt opublikował sonet dedykowany Kościuszcze w piśmie „Examiner” (19 listopada 1815 roku), a w artykule z 12 stycznia 1817 roku określił go mianem nieustępliwego championa wolności (w niezgodzie na powierzchniową opinię Coleridge’a). Keats skorzystał z tej samej formy poetyckiej. W napisanym w grudniu 1816 roku, a opublikowanym trzy miesiące później na łamach „Examiner” utworze zestawiał Kościuszkę z brytyjskim królem Alfredem Wielkim. „Kościuszko” reprezentował współczesne ideały rewolucyjne, które Keats wyznawał wraz z Huntem, „król Alfred Wielki natomiast był tradycyjnie postrzegany jako inicjator pojęcia angielskich wolności konstytucyjnych” (Motion 108, przeł. J. P.)

3. ANGLIA W EPOCE PONAPOLEOŃSKIEJ. POCHODZENIE KEATSA

Po klęsce Napoleona pod Waterloo, kiedy Keats dojrzywał jako poeta, nadeszły lata zapaści ekonomicznej. Pogłębiły ją niebotyczne ceny podstawowych produktów spożywczych; powrót niezliczonej liczby żołnierzy, którzy teraz zasilali rzesze bezrobotnych; wypieranie, wraz z nadejściem rewolucji przemysłowej, ludzkiej siły roboczej przez maszyny i pogłębiające się niezadowolenie wśród ubogich oraz klasy robotniczej. Niezmiennie opresyjna postawa rządu, podsycana strachem przed demonstracjami i powstaniem ogólnonarodowym, skutkowałą ograniczeniem prawa do zgromadzeń i wolności słowa. Wywrotowy liberał i sól w oku rządu, Leigh Hunt, toczył z władzami nieustanną walkę o zniesienie represyjnej ustawy o zniesławianiu. Ostatecznie skazano go na dwa lata więzienia (1813–1815) za oszkalowanie Księcia Regenta, przyszłego króla Jerzego IV⁸.

Keats wzrastał w zwaśnionym społeczeństwie, co nie pozostało bez wpływu na jego wykształcenie i poglądy. W przeciwieństwie do Byrona i Shelleya, którzy wywodzili się z arystokracji, nie pochodził z zamożnego domu. Ojciec, pracownik londyńskiej stajni „Pod Łabędziem i Obręczą” [ang. *The Swan and Hoop*], poślubił córkę właściciela. Oboje rodzice, w zgodzie ze swoim niepokornym nastawieniem do życia, posłali Keatsa do szkoły prywatnej w Enfield, słynnej z radykalnych haseł głoszonych przez jej założyciela Johna Rylanda (1723–1792) i dyrektora, wielbniego Johna Clarke’a. Syn tego drugiego, Charles Cowden Clarke, stał się dla Keatsa mentorem w kluczowym, formacyjnym okresie dorastania (1803–1810). Po zakończeniu nauki obaj pozostawali w bliskiej relacji aż

---

⁸ Patrz: Holden, s. 41–45.

do 1815 roku, kiedy rolę mentora przejął Leigh Hunt. W 1810 roku matka Keatsa zmarła na suchoty, dwa lata później ojciec nie przeżył fatalnego upadku z konia. Opiekun osieroconego piętnastolatka, Richard Abbey, człowiek praktyczny, zabrał go z Enfield do Edmonton, by przysposobić na pomocnika chirurga i aptekarza Thomasa Hammonda. W 1816 roku niezmiennie ambitny i wszechstronnie uzdolniony Keats uzyskał licencję i prawo do wykonywania zawodu. Był to w jego życiu rok przełomowy. Pomimo stabilnej sytuacji zawodowej, która gwarantowała godziwe utrzymanie, młodzieniec powziął świadomą decyzję porzucenia medycyny dla poezji (Motion 30 i nast.).

Droga Keatsa do artystycznej dojrzałości usłana była cierpieniem i przeciwnościami losu, ale jego entuzjazm i oddanie Muzie pozostało niezmiennie. Wczesne osierocenie, śmierć młodszego brata Toma i ciągnąca się choroba sprawiły, że czuł się w jakiejś mierze wyróżniony przez los. Jednocześnie jego życie ukierunkowane było na osiągnięcie zamierzonych celów: od starań o uzyskanie licencji medyka i zdobycia wykształcenia ogólnego, poprzez tłumaczenie *Eneidy* Wergiliusza aż, do własnych prób na niwie poezji. To właśnie w momencie, kiedy zrozumiał, do czego jest powołany, zaczął postrzegać Kościuszkę jako wzór człowieka skupionego na osiągnięciu wzniosłych celów w służbie ludzkości, postać legendarną i „archetyp naznaczonego nieszczęściem romantyka”. Oscar Wilde określił później Keatsa mianem „najmłodszego spośród męczenników”, wzmacniając tym samym skojarzenia z Kościuszką⁹ (Andrew Motion VIII).

Istotną rolę w błyskawicznym rozwoju poetyckiego geniuszu Keatsa odegrała jego fascynacja dojrzałszymi odeń twórcami, ich wyszukany

---

⁹ Patrz: omówienie przez Kandla wpływu polityki na wczesną poezję Keatsa.

smakiem literackim i obyciem z kulturą. Miał zwyczaj zadzierzgiwać przyjaźnie z osobami starszymi, godząc się na własną podrzędność, zawsze jednak gotowy, by korzystać z ich nauk i inspiracji, co sprawiało, że rychło prześcigał mistrzów intelektem i talentem. Jedynym wyjątkiem był w tym względzie chyba tylko Hazlitt. Odnosząc się do znajomości Keatsa z Hazlitem, biograf David Bromich nazwał ją „najbardziej fortuną, jaka zrodziła się pomiędzy poetą a krytykiem w całej historii literatury brytyjskiej” (359). Reakcja na wpływy wynikała z postawy Keatsa – spotkanie z innym twórcą traktował on jak wyzwanie lub szereg wyzwań, a ochoczość, z jaką je podejmował i rozgrywał, świadczyła o przekonaniu o własnej wartości. Skłonność tę widać wyraźnie we wczesnych utworach, pisanych niejako „pod opieką” Clarke’a i Hunta, i w skomplikowanej relacji twórczej z Hazlitem¹⁰.

4. KEATS I CHARLES COWDEN CLARKE

Intelektualne zacięcie, zmysł krytyczny i poetycka wrażliwość Keatsa krystalizowały się podczas nauki w Enfield w latach 1803–1810. To właśnie wtedy Charles Cowden Clarke zaszczerpił w nim miłość do poezji i podsunął idee, które wpłynęły na późniejszy radykalizm jego myślenia. Znajomość z synem dyrektora szkoły trwała po zakończeniu nauki, w okresie, kiedy Keats terminował w aptece w Edmonton (1810–1815), dwie mile od Enfield. Clarke stał się jego mentorem – zachęcał do korzystania w bogatych zasobów bibliotecznych szkoły, kształtował jego gusta literackie i światopogląd. Ten czas był szczególnie owocny w pogłębianiu znajomości poezji i rozwijaniu umiejętności pisania. Było

---

¹⁰ Opisując zawiązywanie literackich przyjaźni przez Keatsa, Burwick nazywa je „tworzeniem sieci” (ang. *networking*), s. 349–51.

to terminowanie innego rodzaju – przyuczanie do zawodu pisarza. W 1814 roku Keats zapalał miłością do Spensera, Milтона, tłumaczył *Eneidę* Wergiliusza, tworzył własne wiersze, takie jak *Naśladownictwo z Spensera* [ang. *Imitation of Spencer*], *O, samotności!* [ang. *O Solitude!*] i *Pisane w dniu, w którym pan Leigh Hunt opuścił więzienie* [ang. *Written on the Day that Mr. Leigh Hunt left Prison*]. Wskazówki Clarke’a w połączeniu z entuzjazmem własnym przyczyniły się do ukształtowania duchowej wolności twórczej, znaku firmowego poezji Keatsa, „który unosił się teraz wysoko w wysublimowanych przestrzeniach przenikniętych twórczym duchem autora *Królowej wieszczek* oraz twórcy *Raju utraconego* – w niebiosach poezji, gdzie pisarz może bez skrupowania oddać się grze wyobraźni i stawić czoła tyranii zawłaszczającej świat” (Roe, 2012, 42–43)

Owocną naukę z Charlesem Cowdenem Clarkiem w roli mentora umożliwiło kilka utalentowanych i znakomicie wykształconych osób również parających się literaturą, które zaszczepiły w Keatsie umiłowanie do niezależnego myślenia oraz oświeceniowych wartości, takich jak wolność i równość (kojarzonych z Kościuszką). John Ryland, fundator akademii w Enfield, i John Clarke, jej dyrektor, byli wolnomyślicielami wspierającymi amerykańskie dążenia wolnościowe, sprawę, której Kościuszko poświęcił osiem lat kariery wojskowej. Ich otwarcie deklarowane przekonania republikańskie zjednały im sympatię Amerykanów. Wśród innych postaci związanych z akademią był Joseph Priestley (1733–1804)¹¹, orędownik Rewolucji Francuskiej. Młody Clarke z utęsknieniem wyczekiwał

---

¹¹ Republikańskie poglądy Priestleya, jego wsparcie dla idei swobody religijnej i równych praw dla ludzi odmiennych wyznań, w połączeniu z jego jawnym poparciem dla rewolucjonistów francuskich nie pozostały bez odzewu ze strony jego wrogów – spalono mu dom i zmuszono do wyjazdu za ocean, do Pensylwanii, gdzie spędził ostatnie dziesięć lat życia (patrz: Burwick 102).

„szczęśliwych konsekwencji” obiecywanych ludzkości przez ten narody zryw (Roe 46). W takim środowisku kształtowała się wyobraźnia i polityczna tożsamość Keatsa, kładąc podwaliny pod ideowy wymiar jego wczesnej poezji.

Keats miał dostęp do bogatych, pełnych nowości wydawniczych zasobów szkolnej biblioteki, co nie pozostało bez wpływu na radykalizm jego myślenia o polityce i sprawach publicznych. Epicki poeta John Milton (1608–1673), dwaj filozofowie myśli politycznej: Algernon Sydney (1623–1683, autor *Traktatu o rządzeniu* z 1680 r.) i John Locke (1632–1704, autor m.in. *Dwóch traktatów o rządzie* z 1689 r. i *Trzech listów o tolerancji* wydanych w okresie 1689–1692) oraz pisarz i historyk dr John Campbell (1708–1775, autor *Politycznej sytuacji Europy* z 1750 r.) podzielali wartości republikańskie i liberalne, domagali się szeroko pojętej tolerancji i rządów dbających o powszechną sprawiedliwość i bezpieczeństwo oraz podkreślali, że suwerenność państwa zależy od postawy jego obywateli. Nauka w szkole pomogła również młodemu adeptowi poezji dostrzec zależności pomiędzy poglądami angielskich radykałów z końca XIX wieku, takich jak William Godwin (1756–1836) czy John Thelwall (1764–1834)¹², a myśleniem Williama Wordswortha i Samuela Taylora Coleridge’a. Keats był więc ideologicznym „produktem” zarówno pełnego zamętu okresu

---

¹² Wywodzący się z zubożałej rodziny Thelwall był dziennikarzem i zafascynowanym rewolucją francuską działaczem politycznym. Za wsparcie okazane aktywistom, którzy głosili antyrządowe hasła, trafił do więzienia. Wykłady o polityce owego „najbardziej niebezpiecznego człowieka w Wielkiej Brytanii” wywołały gwałtowną reakcję ze strony premiera Williama Pitta (młodsze), który 1795 roku przeforsował w parlamencie uchwałę o zdradzie i przemówieniach na forum publicznym. Oba dokumenty znacznie ułatwiły przeprowadzanie działań represyjnych wobec zwolenników reform (Burwick 120 i nast; Roe, 1997, 46).

po upadku Napoleona, jak i sięgającej XVII wieku myśli odszczepieńczej i haseł republikańskich (Roe 47–48).

Jednym z ulubionych przedmiotów Keatsa w szkole, a także po jej ukończeniu, była historia. Rozczytywał się w pracach szkockiego historyka Williama Robertsona (1721–1793), w których dzieje ludzkości przedstawione są jako ciągły postęp: *The History of Charles V* (1769), *The History of Scotland* (1759) i *The History of America* (1777). Robertson postrzegał amerykańską wojnę o niepodległość i uwieńczoną sukcesem rebelię kolonistów wobec zwierzchnictwa angielskiego króla jako dwa zwiastuny zbliżającego się nowego porządku społecznego. Innym ważnym dla młodego poety historykiem był założyciel szkoły John Ryland – radykał, intelektualista i autor pamfletów, w których domagał się praw obywatelskich i wolności religijnej. Ryland był autorem monografii poświęconej królowi Alfredowi Wielkiemu (849–899)¹³, propagatorowi idei wolności konstytucyjnej, postaci postrzeganej potem przez Keatsa jako angielski odpowiednik Kościuszki (Motion 25).

---

¹³ *The Life and Character of Alfred the Great* [Życie i osobowość Alfreda Wielkiego] (1784). Patrz również: szkic eseistyczny na temat Alfreda Wielkiego pozostawiony w notatniku przez Clarke'a, w którym opowiada się on za zwalczaniem tyranii we wszelkiej postaci. Alfred był twórcą zrębów angielskiej konstytucji, Clarke należał do Towarzystwa Krzewienia Wiedzy o Konstytucji, jednej z czołowych organizacji reformatorskich w tamtym okresie.

To właśnie dzięki działaniom Alfreda Wikingowie nie zdołali podbić całej Anglii, a kraj zachował suwerenność. Król wspierał edukację, naukę czytania i pisanie. Zainspirował wydanie w języku narodowym *Kroniki anglosaskiej* (ang. *Anglo-Saxon Chronicle*), istotnego źródła wiedzy historycznej o tamtych czasach. Poezja również odegrała ważną rolę w reformie szkolnictwa. Ponadto Alfred zapraszał na dwór uczonych z Anglii i Europy kontynentalnej. Zlecił tłumaczenie ważnych tekstów łacińskich, takich jak *Cura pastoralis* Grzegorza Wielkiego czy *Soliloquia* św. Augustyna, tak by stały się powszechnie dostępne (patrz: Pollard, 2006).

Okres bliskich kontaktów i najsilniejszego wpływu Clarke’a na Keatsa, 1810–1814, został udokumentowany w notatnikach tego pierwszego. Młody mentor pomieścił w nich uwagi na temat literatury i polityki, w sposób szczególny akcentując swoje liberalne podglądy i republikańskie przekonania w odniesieniu do sonetów Wordswortha z 1802 roku i *Strof na śmierć generała Moreau* (ang. *Stanzas on the Death of General Moreau*), a także omawiając „poezję sprzeciwu” z końca XVIII wieku: *Salisbury Plain*¹⁴ Wordswortha i *Religious Musings* (1796) Coleridge’a (Roe, 1997, 53). Notatniki stanowią zapis intelektualnych inspiracji, którym Keats ulegał podczas tych czterech lat. Zapiski Clarke’a poprzątkowane są cytataми z jego ulubionych utworów, na przykład *Ody do wolności* (ang. *Ode to Freedom*) przedwcześnie zmarłego Thomasa Chattertona (1752–1770) i ustępami z prac historycznych, na przykład Lorda Bolingbroke’a (1678–1751), dla którego „prawdziwy patriota cały swój rozum zaprzęga... do pracy na rzecz dobra ojczyzny” (“the real patriot bends all the forces of his understanding... to the good of his country”), czy rozmaitych fragmentów sławiących króla Alfreda i Johna Milтона. Clarke, będący podówczas pod wpływem Hunta, czerpał pomysły do rozmów z Keatsem z esejów zamieszczanych w piśmie „Examiner” (Roe 48 i nast., Motion 53).

Clarke wyrażał swój stosunek do literatury kontestacyjnej, pisząc własne wiersze, na przykład *To the Memory of John Hampden* (*Pamięci Johna Hampdena*), opowiadając się za uświęconymi brytyjską tradycją prawami konstytucyjnymi, poszanowaniem praw własności, oraz potępiając despotyzm monarchów. Swój *Sonnet to Liberty* (*Sonnet do wolności*) skom-

---

¹⁴ Obszerne omówienie ewolucji radykalnych przekonań Wordswortha w kierunku konserwatyzmu, a także jego przyjaźni z Coleridge’em, przynosi Gill (1989).

ponował w okresie, gdy jego „uczeń” już podejmował pierwsze próby poetyckie. Zesłanie Napoleona na Elbę w 1814 roku, a więc i nadzieja na koniec długoletnich wojen, zainspirowały Keatsa do napisania sonetu *On Peace (O pokoju)*, w którym czytamy między innymi:

With England's happiness proclaim Europa's liberty.
Oh Europe, let not sceptered tyrants see
That thou must shelter in thy former state;
[...]
Give thy kings law – leave not uncurbed the great.

*

[Szczęściem Anglii poruszeni, wolność Europie głosmy.
Europo, Ty despotom z berłem w dłoni nie pozwalaj
By Cię przeganił, jak onegdaj bywało;
[...]
Przed prawem postaw królów – załóż możliwym pęta.]
(Tłum. Jacek Partyka)

Ta wierszowana odezwa do oświeconej Europy jest z jednej strony wyrazem czci złożonej idei wolności, z drugiej przestrożą, że sytuacja może powrócić do *status quo ante*, jeśli nie zostaną podjęte stanowcze działania przeciwko władzy tyranów i jeśli burżuazja utrzyma przywileje przyznane jej na mocy prawa dyskryminującego niższe warstwy społeczeństwa (Motion 55).

Keats zdawał sobie sprawę, że swój rozwój intelektualny zawdzięcza znajomości z Clarke'iem i podziękowanie wyraził w liście poetyckim *To Charles Cowden Clarke*, napisanym we wrześniu 1816 roku, trzy miesiące przed sonetem poświęconym Kościuszce. Epistoła wlicza przedmioty, w nauce których Clarke był pomocny, w tym poezję i jej szczegółowe gatunki – odę, sonet, epigramat i epos:

Nor should I now, but that I've known you long;
That you first taught me all the sweets of song:
The grand, the sweet, the terse, the free, the fine;
with pathos, and what right divine:
Spenserian vowels that elope with ease,
And float along like birds o'er summer seas;
Miltonian storms, and more, Miltonian tenderness;
Michael in arms, and more, meek Eve's fair slenderness.
Who read for me the sonnet swelling loudly
Up to its climax and then dying proudly?
Who found for me the grandeur of the ode,
Growing, like Atlas, stronger from its load?
Who let me taste that more than cordial dram,
The sharp, the rapier-pointed epigram?
Shew'd me that epic was of all the king,
Round, vast, and spanning all like Saturn's ring?
(l. 55–67)

*

[Ty pierwszy na przymioty pieśni mi wskazałeś:
Świetność, chłód, słodycz, śmiałość
I finezję; na jej majestat i boską nutę:
Spenserowską głoskę, co umyka w okamgnieniu,
Lecąc niczym ptak ponad wody taflą;
Miltonowskie wzburzenie, Miltonową czułość;
Archanielską zbroję Michała i Ewy potulność.
Gdy sonet czytałeś napięcie rosnęło,
Sięgało szczytu, po czym głos Twój gasł.
To Ty mi ukazałeś wspaniałość ody,
Co niczym Atlas siłę czerpie z wagi tematu.
Ty mnie przekonałeś, że celny epigram
Więcej zdziała niż pisanie dramy.

Dzięki Tobie wiem, że epos królem jest poezji,
Niczym Saturna pierścień wszechobejmujący.]
(Tłum. Jacek Partyka)

Kilka spośród najważniejszych wczesnych wierszy Keatsa ma formę sonetu: *Na pierwsze zapoznanie się z Homerem w przekładzie Chapmana* (ang. *On First Looking into Chapman's Homer*), *Sen i poezja* (ang. *Sleep and Poetry*) i *Do Kościuszki* (ang. *To Kościuszko*). Młody poeta dziękuje Clarke'owi za wprowadzenie go w arkana historii powszechnej, za ukazanie „Clio's beauty” („jak piękna jest Klio”), w szczególności za przybliżenie postaci Alfreda Wielkiego, bojownika o wolność Wilhelma Tella i zabójcy tyrana – Brutusa:

You too upheld the veil from Clio's beauty,
And pointed out the patriot's stern duty;
The might of Alfred, and the shaft of Tell;
The hand of Brutus, that so grandly fell
Upon a tyrant's head¹⁵.

(l. 68–72)

*

[Uniosłeś woal, co piękno Klio krył,
O patrioty srogich powinnościach nam prawiliś;
Alfreda sile, Tella grocie;
Brutusa ręce, co w tyrana łeb
uderza.]

(Tłum. Jacek Partyka)

---

¹⁵ Młodszy od Keatsa Aleksander Puszkina (1799–1837) musiał opuścić Rosję za napisanie wierszy o podobnym wydźwięku, na przykład *Sztyletu* (ros. *Кинжал*) czy prochłopskiej elegii *Wieś* (ros. *Деревня*) (oba utwory pochodzące z 1819 roku).

Keats dziękuje Clarke'owi za inspirację do zajęcia się literaturą przez stworzenie sielankowych warunków, w których mogła rozwijać się Muza. Za przyjemnością, jaką dała mu praca rozbudzonego intelektu, natychmiast przyszło pragnienie pracy ze słowem:

Than I began to think of rhymes and measures:
The air that floated by me seem'd to say
"Write! Thou wilt never have a better day."
And so I did...

(l. 97–101)

*

[Kiedy zacząłem rozmyślać o rymach i metrum:
Powietrze wokół zdało się przemawiać
„Pisz! Lepszego dnia ku temu nie będzie”.
Posłuchałem...]

(Tłum. Jacek Partyka)

Clarke rozbudził w nim również pasję do muzyki, istotnego elementu poezji:

But many days have past since last my heart
Was warm'd luxuriously by divine Mozart;
By Arne delighted, or by Handel madden'd; Or by the song
of Erin pierc'd and sadden'd
What time you were before the music sitting
And the rich notes to each sensation fitting;
Since I have walk'd with you through shady lanes
That freshly terminate in open plains
And revel'd in a chat that ceased not
When at nightfall when among your books we got...

(l. 109–118)

*

[Wiele dni już przeminęło, odkąd serce moje
Mozartowska nuta ku wyżynom niosła;
Arne zachwycił ją, Handel zmysły kradł;
Pieśnią Erin ugodzony, pełen smutku
Niezmierzony czas jej poświęcałem jako słuchacz
Bo dźwięk każdy me doznania wzmacniał;
Wiele dni już przeminęło od przechadzek naszych
lasem ciemnym, polem w świetle jasnym,
Niekończącą się rozmową zaprzątnięci,
Zmierzchu niepomni, księgą jakąś zaprzątnięci.]

(Tłum. Jacek Partyka)

Clarke był protegowanym Leigh Hunta – krytyka, eseisty i poety, który miał niebagatelny wpływ na rozwój jego radykalnych poglądów (a tym samym pośrednio na kształtowanie się poglądów Keatsa). Nieskrywany podziw dla Hunta wyrażał Clarke w swoich utworach literackich. Nagabywany przez Keatsa, zgodził się w końcu na wspólne spotkanie ze słynnym radykałem. Biblioteka szkolna w Enfield prenumerowała redagowane przez Hunta pismo „The Examiner” (założone *nota bene* przez jego brata Johna) od 1808 roku, tj. od pierwszego numeru. Dla nauczycieli było ono znakomitym źródłem krytycznych wobec rządu artykułów i esejów oraz recenzji londyńskich wydarzeń kulturalnych, które wykorzystywali jako preteksty do dyskusji z uczniami (Motion 55).

Częściowo pod wpływem Hunta stał się Clarke zorientowanym na nieustanne samodoskonalenie idealistą i orędownikiem myśli liberalnej. Jak bardzo zaraził tym wszystkim Keatsa, widać w opisie wspólnych „słodkich przechadzek po lesie”, gdzie Hunt wzmiankowany jest jako „Libertas”:

One, who, of late, had ta'en sweet forest walks
With him who elegantly chats, and talks –
The wrong'd Libertas, – who has told you stories
Of laurel chaplets, and Apollo's glories;
Of troops chivalrous prancing through a city,
And tearful ladies made for love, and pity...

(l. 42–47)

*

[Niegdyś, drogi lasu przemierzając
Z tym, co dar gawędy miał –
Libertasem skrzywdzonym, – słuchając
O wawrzynach i Apolla glorii;
O wojach śmiałych za grodu bramą,
O niewiastach grzesznych, w uciezce i płaczu...]

(Tłum. Jacek Partyka)

W stwierdzeniu, że Libertas został „skrzywdzony” („wrong'd”) sły-
chać echo nagonki zorganizowanej przez rząd na Hunta i redagowane
przezeń pismo za ostrą (i zasłużoną) krytykę Księcia Regenta: zoboję-
tniałego na sprawy publiczne „rozpustnika” i „szulera”¹⁶. W listo-
padzie 1814 roku Clarke zaprezentował Keatsowi trzy tomy utworów
Leigh Hunta: poprawione wydanie *The Feast of Friends* (*Święto przyjaciół*),
maskę (typowo angielską formę muzyczną z ariami i recytatywami)
napisaną podczas pobytu w więzieniu pod tytułem *The Descent of Liber-
ty* (*Nadejście wolności*), oraz *Politics and Poetics*, utworów, który składa
hołd bohaterom walki o wolność (Alfredowi Wielkiemu, Wilhelmowi
Tellowi, Williamowi Wallace'owi i Robertowi Burnsowi) (Roe 74 (1997);
Motion 87).

---

¹⁶ Patrz: Byrnes, s. 1.

5. KEATS I LEIGH HUNT

Liberalne wykształcenie otrzymane przez Keatsa w Enfield i kilkuletni okres jego poetyckiego terminowania u Charlesa Cowdena Clarke'a znalazły swoje uzupełnienie, i to na znacznie wyższym poziomie refleksji, w kontaktach z Leigh Huntem od 1815 do 1817 roku. Znając radykalne poglądy Hunta z pism publikowanych na łamach „The Examiner” oraz książek podsuwanych przez Clarke'a, Keats robił wszystko, by podtrzymać znajomość ze starszym poetą i eseistą i z pewnością jednym z najważniejszych mistrzów w jego literackiej karierze (Roe 105). Eseje i działalność redakcyjna Hunta odcisnęły silne piętno na światopoglądzie Keatsa, wyostrzyły jego przekonania i tożsamość jako poety, co przyspieszyło pracę nad pierwszym opublikowanym tomikiem poetyckim. Po niespełna dwóch miesiącach przyjaźni Keats porzucił medycynę, której poświęcił pięć lat nauki i starań o licencję, by podążać (do końca krótkiego życia) za swym prawdziwym powołaniem. Wczesne wiersze ukazały się w kilku numerach „The Examiner”. Później, dzięki wsparciu Hunta, ukazała się – jemu dedykowana – debiutancka książka Keatsa.

W wiejskiej posiadłości Hunta, Hampstead Heath, gdzie drzwi zawsze były otwarte dla twórców szukających inspiracji, osierocony Keats znalazł drugi dom. Hunt dał mu sposobność poznania i obcowania z najwybitniejszymi twórcami epoki: Percy Bysshe Shelleyem, Lordem Byronem, Charlesem Lambem i Williamem Hazlitem. Jeden z częstych bywalców wiejskiego „salonu”, malarz Benjamin Robert Haydon (1786–1846), określił Hunta mianem „geniusza bez uprzedzeń”. Chwalił jego uczciwość w formułowaniu ostrych sądów, bezinteresowność w niesieniu pomocy innym i konsekwentne piętnowanie nadużyć władzy ze strony konserwatywnego establishmentu: arystokracji, dworu i Kościoła Anglikańskiego. Ale Hunt to nie tylko polityczna pasja, to także poetycka

wrażliwość, otwarty umysł, uprzejmość i czułość – cechy, które przyciągały do Hampstead Heath młodych liberałów, takich jak John Keats (Holden 70).

Jak zauważył pewien krytyk, „historia twórczej przyjaźni Johna Keatsa i Leigh Hunta jest zarazem historią dojrzewania tego pierwszego jako poety od 1816 do 1821 roku” (Byrnes). Faktem jest jednak, iż wpływ Hunta rozpoczął się wcześniej dzięki znajomości Keatsa z Clarkiem, a osłabł już w 1818 roku, kiedy młody poeta przeniósł swoje intelektualne fascynacje na Hazlitta. Mimo to, w niniejszej pracy Leigh Hunt postrzegany jest jako osoba, która w sposób zasadniczy wpłynęła na kształt poezji z debiutanckiego tomu poezji Keatsa, w tym na sonet *Do Kościuszki*. Hunt wyraził podziw dla polskiego generała rok wcześniej, również w formie sonetu, a w salonie posiadłości w Hampstead ustawił jego popiersie. Fascynacja Hunta postacią Kościuszki, połączona z jego skłonnością do współzawodnictwa na polu literatury i z jego niesłabnącym pragnieniem osiągnięcia doskonałości poetyckiego wyrazu, „sprowokowała” niejako stosowną reakcję Keatsa.

O Huncie wiedział Keats stosunkowo wcześniej z lektur pisma „The Examiner”. Zanim doszło do spotkania, Clarke, ich wspólny znajomy, pokazał Keatsowi kilka utworów słynnego redaktora, eseisty i poety. Hunt był na tyle zuchwały, by otwarcie krytykować zepsucie na szczytach władzy i taka niezłomna postawa posłużyła Keatsowi jako katalizator własnych śmiałych poetyckich poszukiwań. Owo zauroczenie znalazło wyraz w pierwszym „zaangażowanym” wierszu Keatsa, *Napisane w dniu wyjścia Leigh Hunta z więzienia* [*Written the Day Leigh Hunt Left Prison*], opisującym wydarzenie z 2 lutego 1815 roku. Osobiście spotkali się dopiero dwadzieścia miesięcy później. Keats postrzega Hunta jako geniusza, przyrównując go do Spensera i Milтона:

What though, for showing truth to flatter'd state,
Kind Hunt was shut in prison, yet has he,
In his immortal spirit, been as free
As the sky-searching lark, and as elate!

(l. 1-4, 4)

*

[Za głoszenie prawdy o szacownym państwie
Prawy Hunt skończył w lochu, lecz,
Duchem nieśmiertelny, wolny pozostał
jak skowronek w locie, i także euforyczny!]

(Tłum. Jacek Partyka)

Nielatwa i pochłaniająca czas praca podczas praktyki lekarskiej długo uniemożliwiała Keatsowi zawarcie znajomości z Huntem. Kiedy obowiązki zawodowe nieco zelżały, młody poeta wyjawiał swój zamiar Clarkowi: „Czas pilnych zatrudnień minął i teraz mogę w końcu poświęcić tyle czasu, ile trzeba, na kontakty z Panem Huntem. Otwiera się nowa era w moim egzystowaniu” (Motion 109). Podówczas zastanawiał się, które spośród jego wierszy miałyby szansę trafić w gusta Hunta. Dylemat znalazł wyraz w *Liście do George'a Feltona Mathew* [*Epistle to George Felton Mathew*] z listopada 1815 roku, w którym poezję postrzega on jako sposób integrowania wspólnoty, jako energię przenikającą powietrze, jako „nową sieć powiązań” (Singer, *Kissing Matters*).

Po wyjściu z więzienia, wiosną 1816 roku, Hunt przeprowadził się do Hampstead, zacisznego miejsca nieopodal Londynu, znanego z „obfitości kwiatów i ptactwa, i z zaspanych liśćmi ścieżek leśnych”. Zakątek wręcz wymarzony dla poetów. Chata, którą Hunt wynajął na skraju Hampstead Heath, nosiła nazwę „Vale of Health”. Poza nią roztaczały się pola z niewielkimi stawami i, gdzieś tam, budynki gospodarcze. W chacie „książki i rękopisy piętrzyły się wszędzie...”, a spośród nich wyzierały

popiersia bohaterów: Alfreda, Safony, Petrarki i Kościuszki”, z którymi Hunt czuł duchowe pokrewieństwo (Motion 107).

9 października 1816 roku, po długich miesiącach czekania, Keats został przedstawiony Huntowi. Słowa zachęty, które młody adept sztuki słowa wtedy usłyszał, zaowocowały istnym wybuchem sił twórczych i pomysłów na wiersze. Po wizycie „muza ożywa”: „tu i ówdzie słyhać gorące, spazmatyczne szepty/ pośród suchych, niemal bezlistnych krzewów”, pomiędzy Huntem a Keatsem „natychmiast rodzi się zażyłość” – ten pierwszy dostrzega „w sercu młodszego serce równie gorące jak jego wyobraźnia”. Teraz są bratnimi duszami: rozmawiają o „wszystkim, co ich zachwyca i budzi radość, począwszy od dawnych mistrzów słowa i bohaterów narodowych, aż po przyjemność, jaką dają krople letniego deszczu bijące w szybę okna...”. Wkrótce Hunt prosi Godwina i Hazlitta o ocenę wierszy Keatsa, licząc, że podzielą jego entuzjazm dla talentu młodego poety (Motion 107).

Roli Hunta w rozwoju warsztatu pisarskiego Keatsa przecenić nie sposób. To właśnie on potrafił pokazać, jak godzić pozorną sprzeczność pomiędzy literacką wrażliwością jednostki a jej społecznym zaangażowaniem. Intelktualne bogactwo i zmysł krytyczny poznanych w salonie Hunta pisarzy i artystów głęboko zapadły w serce Keatsa. Hunt szybko dostrzegł jego nieprzeciętny talent i był niestrudzonym propagatorem jego poezji. Keats z kolei wysoko cenił wykształcenie swojego mentora i jego wsparcie. Czuł się zmotywowany do rozwijania umiejętności pisarskich i do ciągłego szlifowania swoich wierszy. Pod okiem Hunta rodził się oto jeden z najwybitniejszych poetów okresu obfitującego w wybitnych poetów (Motion 95).

Dzięki wsparciu Hunta, który napisał esej *Młodzi poeci*, Keats zaistniał w literackich kręgach Londynu — najpierw jako autor kilku wierszy, a niebawem tomu poezji. 1 grudnia 1816 roku, dwa miesiące po ich pierwszym spotkaniu i w okresie, kiedy Keats pracował nad sonetem

Do Kościuszki, Hunt przedstawił go londyńskim czytelnikom i krytykom jako jednego z trzech najważniejszych współczesnych poetów. Pozostali dwaj przedstawiciele „nowej szkoły poezji” to Shelley i John Hamilton Reynolds (1794–1852), który wkrótce zaprzyjaźnił się z Keatsem i często pisywał do niego listy. Cała trójka to stali bywalcy salonu w Hampstead. W eseju Hunta cytowany jest sonet Keatsa *Na pierwsze zapoznanie się z Homerem w przekładzie Chapmana*, a młody poeta chwalony jest za „żarliwe zmaganie się z naturą”. Wieszcząc trzem młodym twórcom świetlaną przyszłość, Hunt zainicjował najważniejszy okres w życiu Keatsa. Odtąd medycyna bezpowrotnie odchodzi na plan dalszy, ustępując miejsca muzie poezji (Roe).

6. KEATS I WILLIAM HAZLITT

„Świadomy swej siły geniusz” (1823).

Pod względem siły intelektu William Hazlitt był niewątpliwie najważniejszym spośród trzech osób, które wpłynęły na rozwój Keatsa jako poety. Ten czołowy krytyk pierwszej połowy XIX wieku pochodził z rodziny dysydentów. Jego ojciec, William Senior, unitarianin, był przykładem umysłu niezależnego. Szukając wolności religijnej, zabrał całą rodzinę z Anglii do Stanów Zjednoczonych. Młody Hazlitt część dzieciństwa spędził w Pensylwanii, po czym rodzina wróciła do ojczyzny, do Shropshire, gdzie w małej społeczności dysydentów chłopiec uczył się krytycznego spojrzenia na świat.

Hunt był swego rodzaju towarzyskim pośrednikiem pomiędzy Keatsem a Hazlitem. 1 października 1816 roku, przy okazji spotkania, na którym Hazlitt został poproszony o napisanie kilku recenzji teatralnych dla „The Examiner”, przedstawiono mu Keatsa. Znajomość zyskała nieba-

wem cechy relacji ojciec (lat trzydzieści osiem) – syn (lat dwadzieścia dwa). Keats był urzeczony silną osobowością Hazlitta i jego ekspresyjnym językiem najpierw podczas lektury tekstów publikowanych na łamach „The Examiner”, a potem podczas spotkania w Hampstead. Ten wytrawny mówca i nauczyciel literatury odcisnął piętno na osobowości Keatsa i jako pierwszy dostrzegł wyjątkowość talentu młodego poety — naturalność wypowiedzi oraz siłę i trwałość przekonań (Wu).

Krytyczny okres w rozwoju Keatsa przypada na lata 1815–1817, kiedy rozpoczął on twórczy dialog z wybitnym umysłami dawnych mistrzów. Szekspira postrzegał jako pisarza w stopniu wyjątkowym wyzbytego egotyzmu, przepełnionego kreatywną energią, która w utworach dramatycznych wnika w kilka postaci, tym samym skutecznie maskując autorskie „ja”. Spostrzeżenie pochodzi po części z eseju Hazlitta *O wykształceniu klasycznym* [*On Classical Education*], pochodzącym z opublikowanego w 1823 roku tomu *Eseje okrągłego stołu* (*Round Table Essays*), w którym czytamy:

Rozmawiając z potężnymi zmarłymi, uzupełniamy [nasze] opinie [ich] wiedzą. Stajemy się uwiązani wpływem, jaki wywierają na nasz umysł... W taki właśnie sposób ludzkie myśli i czyny zyskują nieśmiertelność (cytowany [w:] Bromwich, s. 363).

Spotkanie w wielkimi umysłami pomaga Keatsowi zyskać głębię spojrzenia oraz utrwalić w nim przekonanie, że poezja jest jego powołaniem. Jest to również moment zrozumienia, że podjęcie wielkich wyzwań wymaga pokory¹⁷.

¹⁷ Istotę poetyckiego geniuszu Keats opisał w liście do darzącego go podziwem przyjaciela, Roberta Woodhouse’a. Ów geniusz stoi w opozycji do sformułowanej przez Wordswortha kategorii egoistycznej wzniosłości [*egoistical sublime*]. Dla

Podobnie jak Hunt, Hazlitt był opozycjonistą. Jego nieufność wobec wszelkiej maści oficjeli miała korzenie w niewzruszonym unitarianizmie ojca, który z kolei pogardę dla politycznych i doktrynalnych nadużyć Kościoła anglikańskiego wywiódł z wyznawanych przez siebie zasad (taka postawa skłoniła go w pewnym momencie życia do wyjazdu za ocean). Podzielając poglądy ojca, Hazlitt otwarcie krytykował konserwatywne gusta, tradycjonalistycznie ukierunkowaną sztukę oraz sprzyjający jej rozwojowi establishment, sownie wspierany przez rząd. Uważał to za schlebianie gustom bogatych, za działanie szkodliwe dla szeroko pojętej kreatywności (Wu 50).

Dojrzewanie intelektualne Hazlitta zbiegło się w czasie z okresem, gdy finansowana przez władze propaganda demonizowała republikanów i krytyków rządu jako potencjalnych zabójców króla. Szkalowania osiągnęły apogeum po egzekucji Ludwika XVI w styczniu 1793 roku. Liberalne nastawienie przyszłego eseisty rozwinęło się w Hackney College w Shorpsire, gdzie wykładowcy znani byli z radykalnych poglądów politycznych i gdzie Hazlitt spotkał podobnie myślących rówieśników. W tym samym roku William Godwin opublikował jedną z najbardziej wpływowych książek epoki, *Political Justice*. Radykalne poglądy autora na temat konserwatywnego ustroju politycznego Wielkiej Brytanii pobudziły do działania reformatorsko nastawioną część społeczeństwa i od razu przemówiły do serca młodego Hazlitta (Wu 172).

Keatsa „poeta nie jest »czymś wsobnym« – nie posiada własnego »ja« – jest pusty, jest niczym... znajduje upodobanie w wymyślaniu krańcowych obszarów człowieczeństwa, każda chwila tworzenia przynosi mu radość, nie ma osobowości, oddany jest całkowicie zadaniu wypełnienia innych”. Innymi słowy, zdolność do zatracenia się w kontemplacji istoty tego, co znajduje się „poza”, uwalnia poetę od „ja” i łączy go z przedmiotem kontemplacji do tego stopnia, że ów przedmiot zyskuje nad nim kontrolę (27 października 1818 roku; cyt. za: Reidhead, s. 894–895).

Jak już wcześniej wspomniano, Keats został przedstawiony Huntowi przez Clarke'a, natomiast Hazlitta poznał poprzez Hunta jako bywalec salonu w Hampstead. Młody poeta był zafascynowany ciętym językiem Hazlitta i siłą jego argumentacji. Jak zauważa pamiętnikarz i eseista Charles Lamb, Hazlitt był w Londynie postrzegany jako niezrównany gawędziarz (Lamb do Wordswortha, 23 września 1816 roku). W Hampstead młody poeta i jego duchowy ojciec toczyli rozmowy, choć młodszy głównie słuchał, czasem tylko wyrażając własne opinie. Była to charakterystyczna cecha jego osobowości – konfrontować się z kimś intelektualnie dojrzałym, twórczo odnosić się do poruszanych w rozmowie kwestii i tym sposobem lepiej przygotować się do następnego spotkania. Dwanaście wierszy napisanych wiosną i latem 1815 roku jest tego najlepszą ilustracją: są to najpierw „sprawozdania” z lektur i rozmyślań o świecie poprzez pryzmat poetyckiej wyobraźni i rozmów z Clarkiem, a w późniejszych utworach znajdziemy odzwierciedlenie kontaktów z Huntem i Hazlitem.

Hunt, Hazlitt i Keats byli pogardliwie określani przez swoich politycznych adwersarzy i popleczników korony publikujących w konserwatywnym „Monthly Quarterly” mianem wychowanków „szkoły Cockneya” [robotniczej gwary wschodniego Londynu]. Krytyka i ostracyzm w niczym jednak nie nadwątlili przekonań trójki przyjaciół. Hazlittowi Keats imponował szczególnie swoim przywiązaniem do młodzieńczych ideałów.

W opublikowanym w styczniu 1817 roku na łamach „The Examiner” eseju pod tytułem *O podobieństwie zjadaczy ropuch do tyranów (On the Connection between Toad-Eaters and Tyrants)* Hazlitt odniósł się do grupy poetów, niegdyś zagorzałych antyrojalistów, którzy teraz kreślili relacje pomiędzy koroną a ludem w romantycznych barwach. Była to, jego zdaniem, forma literackiej prostytucji, podejmowanej po to, by utrzymać się na świeczniku (Wu 125). Patrząc z tej perspektywy, Wordsworth zdradził wczesne ideały poezji pochylonej nad losem robotników i plebejuszy, takiej, która

służyła propagowaniu społeczeństwa ludzi o równych prawach. Uznany romantyk zmienił się w bezkrytycznego zwolennika panującego porządku, nawet pomimo faktu, iż rządzący uciekali się do metod autorytarnych. Hazlitt miał zacięcie polityczne i wierzył, że ludowi należy się prawo swobodnego wyrażania opinii. Popierał także próby obalenia monarchii i uświęconych tradycją przywilejów posiadaczy ziemskich (Wu 180).

Hazlitt rozumiał, w jakim położeniu znajdował się podówczas Keats i bronił go przez atakami, oskarżając krytyków opłacanych przez władze o działania, które poważnie odbijały się na zdrowiu i stanie psychicznym młodego poety. Pisał o

piętnowaniu tych, którzy mają czelność powątpiewać w boskość króla, lub wchodzą w relacje z osobami o takich poglądach. Biedny Keats zapłacił za *lese majesté* [wystąpienie przeciw władzy] zdrowiem i, ostatecznie, życiem. Cóż z tego, że jego wiersze, podobne tchnieniu wiosny i jego myśli, [olśniewające] niczym kwiaty chwalono na łamach „The Examiner”? Cóż taka twórczość ma wspólnego z postępowaniem krytyków króla? (Hazlitt 235).

Hazlitt był wnikliwym czytelnikiem, zajmował się różnymi aspektami poezji, rozważał ją również w ujęciu teoretycznym. Jeden z jego esejów przynosi definicję poezji jako czynnika, który generuje określone reakcje w psychice człowieka:

Najtrafniejsze ogólne określenie poezji, jakie mi się nasuwa, to nazwanie jej naturalnym wrażeniem wywołanym przez rzecz lub wydarzenie; wrażeniem jaskrawym, uruchamiającym niczym nieskrępowaną pracę wyobraźni, wzbudzającym silne uczucia, prowadzącym do określonej modulacji głosu lub dźwięków, które je wyrażają (Hazlitt 126).

Hazlitt jako pierwszy rozpoznał poetycki talent Keatsa. W tomie *Select British Poets: XV (Wybrani poeci brytyjscy: XV)* (1828) napisał:

jak żaden inny poeta tego czasu, spełnił on naszą nadzieję, że pojawi się w końcu wśród nas geniusz. Pokazał, czym są niezrównana czułość, piękno, oryginalność i subtelność wyobraźni (Hazlitt 68).

Nazywa go „świadomym swej siły geniuszem”. (Wu 185). Dla Hazlitta Keats był umysłem niezależnym, myślicielem i artystą, który miał do dyspozycji niezwykły głos. Natomiast Keats odkrył w Hazlittcie pokrewną duszę, człowieka obdarzonego podobną „twórczą energią, umiejętnością przekraczania granic pomiędzy prozą a poezją, podobną szybkością wypowiedzi, przejawiającego zainteresowanie ludźmi, którzy podzielają określoną wizję ‘ja’, fascynację silnymi osobowościami, geniuszami, którzy niczym chemiczne substancje wpływają na kształt czystego intelektu” (Bromwich 368–371).

Hazlitt, podobnie jak Hunt, postrzegał Keatsa jako poetę nowego rodzaju: nowoczesnego, uprawiającego poezję wykraczającą poza normatywnie ustaloną poprawność, posługującego się świeżym językiem, odrębną składnią i niezwykłym obrazowaniem. Pochwalał jego swobodną interpretację klasycznego mitu oraz szekspirowską z ducha umiejętność wchodzenia w arkadyjską zieleń, która kojarzona jest z twórczą swobodą (Hazlitt 68–69).

Swoje przemyślenia na temat istoty poezji Hazlitt wyłożył w eseju *O poezji w ogólności (On Poetry in General)*, będącym wstępem do serii wykładów „Poeci angielscy”, wygłoszonych w styczniu i lutym 1818 roku w Surrey Institution. Na wykłady uczęszczał Keats i stanowią one ciekawy klucz interpretacyjny do jego własnej poezji, w tym sonetu *Do Kościuszki*.

Zauważa, że „poezja jest tą delikatną cząstką w nas, która rosnąc wysubtelnia, udoskonala i unosi nasze całe jestestwo” (127). Podkreśla również zdolność wyobraźni do kreowania pożądaných ideałów:

Jeśli poezja to sen, życie jest nim również. Jeśli jest fikcją utkaną z naszych pobożnych życzeń i jeśli owe życzenia są wyimaginowane, bo tak właśnie chcemy, nie ma innej lub lepszej rzeczywistości niż poezja (Eseje 128).

Hazlitt dostrzegał wzajemną zależność pomiędzy procesem twórczym a naturą. Poezja Keatsa, podobnie jak poezja w ogóle, „jest imitacją natury, natomiast wyobraźnia i emocje są częścią natury człowieka... Poezja to najbardziej empatyczny język, jaki można znaleźć dla tych wytworów umysłu, w których czai się ekstaza” (128). Rozważania Hazlitta na temat istoty poezji rzucają światło na metodę twórczą Keatsa i jej niezwykle wpływ na czytelnika:

Światło poezji jest zarazem bezpośrednie i odbite: ukazuje rzecz, rozświetlając obszar wokół. W wyobraźni nasze żądze ukazują się niczym błyskawica, niczym najszybsze zakamarki myśli i przenikają całe nasze jestestwo (129).

Dla Keatsa światło wydobywające się z najgłębszych pokładów jego bycia zostaje przekształcane w prawdę, która rozjaśnia umysł czytelnika.

Hazlitt zrozumiał, że prawdziwy geniusz tworzy spontanicznie, bez względu na sławę lub nagrody. W taki właśnie sposób myślał o fenomenie talentu Keatsa. Istotą twórczego impulsu młodego poety były współzawodnictwo, dialog i zaangażowanie. W późniejszym okresie Hazlitt skłonił się ku przekonaniu, że poetycki akt twórczy jest niczym

duchowe drożdże: „prowadzi do egzystencjalnego fermentu, który zmusza Człowieka do działania, pragnienia i mierzenia się z Losem” (*On Poetry in General* 125). Zażyłość z Hazlitem, onieśmielającym mistrzem słowa, którego trafne uwagi poszerzały rozumienie dzieł poetów i dramaturgów, miała dla Keatsa znaczenie fundamentalne. Nauczył się, że „geniusz tworzy poprzez nieświadome wykorzystanie siły”, że cechuje go naturalna spontaniczność, a poezja „pojawia się w sposób tak naturalny i nagły jak liście na drzewie” (*Bromwich* 365).

7. KEATS I KOŚCIUSZKO

W grudniu 1816 roku Keats napisał cztery wiersze. Pierwszy, *Written in Disgust of Vulgar Superstition* (*Napisane ze wstrętu do pospolitego przesądu*) był atakiem na ortodoksyjnie pojętą religijność. Niekonwencjonalnie manifestowany sprzeciw wobec Kościoła anglikańskiego był w Keatsie podsycany przez Clarke’a i ugruntowany przez Hunta. Trzy pozostałe utwory ukazują nowe poetyckie fascynacje. *On the Grasshopper and Cricket* (*Pasikonik i świerszcz*) to efekt spontanicznej rywalizacji z Huntem ukazujący „romantyczny ideał wzajemności – wyrażonej i potwierdzonej”. Sonet *Do Kościuszki* jest twórczym przekształceniem i reakcją na analogiczny wiersz Hunta. Obaj podziwiają liberalizm polskiego bohatera i uznają jego niezłomny charakter za wzór do naśladowania zarówno dla poetów, jak i ludu. *Happy is England!* (*Szczęśliwa jest Anglia!*) to pieśń napisania w hołdzie ojczyźnie. Hunt wywarł istotny wpływ na język i idee zawarte w tych wierszach. Sonet poświęcony Kościuszce wprost wyraża ducha liberalizmu.

Do Kościuszki ukazał się w ułożonym pod koniec 1816 roku tomie *Poems*. Innym istotnym wierszem zbioru jest *Sleep and Poetry* (*Sen i poezja*) skomponowany w październiku i listopadzie podczas pobytu

w Hampstead¹⁸. Keats nocował na sofie w bibliotece Hunta zdobionej dziełami sztuki przedstawiającymi wybitych twórców. To właśnie w tym wierszu po raz pierwszy odnosi się on do Kościuszki. Poniższy fragment zawiera wzmiankę o popiersiach Alfreda Wielkiego i polskiego generała:

For what there may be worthy in these rhymes
I partly owe to him: and thus, the chimes
Of friendly voices had just given place
To as sweet a silence, when I 'gan retrace
The pleasant day, upon a couch at ease.
It was a poet's house who keeps the keys
Of pleasure's temple. Round about were hung
The glorious features of the bards who sung
In other ages – cold and sacred busts
Smiled at each other. Happy he who trusts
To clear Futurity his darling fame!

(l. 349–359)

*

[Jeśli rymy moje jaką wartość mają
Jemu także to zawdzięczam:
Gwar głosów przyjaznych często zamieniałem

---

¹⁸ Leigh Hunt napisał: „Najlepszy w całym tomie jest ostatni i najdłuższy utwór zatytułowany *Sleep and Poetry*. Inspiracją były noce spędzone przez autora w pokoju ozdobionym popiersiami i obrazami. To uderzający przykład niezaspokojonego poetyckiego apetytu lub zaspokajania głodu samym łaknieniem. To wodzenie wzrokiem »od ziemi do nieba« w poszukiwaniu dzieł godnych podziwu. Naszej wysokiej oceny wiersza nie umniejsza bynajmniej bezparadoksalny (jak mogłoby się niektórym wydawać) atak autora na przestarzałą szkołę krytyki we francuskim wydaniu, która wystarczająco długo trzymała poezję na łańcuchu zniewolenia („The Examiner”, 1 czerwca 1817 roku, s. 433).

Na słodycz ciszy, chłonąc dzień
W przytulnym gabinecie z sofą.
Świątynią przyjemności był w istocie
Dom poety. Ściany zdobne
w podobizny bardów z epok dawnych –
Popiersi świętych, zimnych,
adoracji wzajemnej oddanych.
Szczęśliwy, kto Przyszłości
Sławę swą powierza, by rośła.]

(Tłum. Jacek Partyka)

Wiersz sygnalizuje odejście od zainteresowań sielankowym krajobrazem do refleksji na temat cierpienia. Poeta rozpoznaje leczniczą siłę poezji: „...I must pass them” (i.e., *Flora and Old Pan, emblems of the pastoral*):

I must pass them for a nobler life,
Where I may find the agonies, the strife
Of human hearts [...]

(l. 123–125)

*

[Poeta musi porzucić troski Flory i Pana¹⁹
I zająć się „życiem poważnym,
Gdzie udręki i serc zmagania”.]

(Tłum. Jacek Partyka)

W dalszej części Keats wspomina dwa „święte popiersia” symbolicznie wskazujące na polityczne fascynacje Hunta – to Alfred i Kościuszko. Owo spojrzenie ma bardzo wymowny charakter. Oto bohaterowie, których łączy gotowość przyjęcia na siebie cierpienia innych:

---

¹⁹ Flora i Pan – postaci z sielank.

Great Alfred's too, with anxious, pitying eyes,
As if he always listened to the sighs
Of the goaded world; and Kosciusko's worn
By horrid sufferance – mightily forlorn.

(l. 385–358)

*

[Wielki Alfred, zatroskany, poruszony,
Jakby życie całe wysłuchiwał
westchnień pokaleczonego świata; i Kościuszko wymęczony
swym cierpieniem – opuszczony.]

(Tłum. Jacek Partyka)

Dedykowany Huntowi *Sleep and Poetry* to ostatni wiersz w zbiorze. Końcowe wersy definiują poezję jako balsam, który nie tylko łagodzi ból, ale przywraca artystycznym wizerunkom człowieka chwałę i piękno.

W swojej pracy nad rozwijaniem warsztatu pisarza Keats posiłkował się wiedzą zdobytą podczas studiów medycznych, by zrozumieć potrzeby ludzkiego ciała i serca. Postanowiwszy „być przyjacielem/ nieść ukojenie i uwznioślać myśli człowiecze” („be a friend / To soothe the cares, and lift the thoughts of man”), Keats poczuł więź z bratnimi duchami z biblioteki Hunta i z samym Huntem. Inwokacje do Kościuszki były formą retorycznej niezgody na *status quo* konserwatywnego porządku rzeczy. Jako przedstawiciele nowej szkoły w poezji Hunt i Keats zakwestionowali literackie i polityczne wartości podzielane przez establishment. (Roe 110). Aluzje do polityki i religii oraz zestawienie postawy Kościuszki wobec sytuacji w Anglii wypełniają sonet Hunta:

Tis like thy patient valour thus to keep,
Great Kosciusko, to the rural shade,
While Freedom's ill-found amulet still is made

Pretence for old aggression, and a heap
Of selfish mockeries. There, as in the sweep
Of stormier fields, thou earnest with thy blade,
Transform'd, not inly alter'd, to the spade,
Thy never yielding right to a calm sleep.
There came a wanderer, borne from land to land
Upon a couch, pale, many-wounded, mild,
His brow with patient pain dulcetly sour.
Men stoop'd with awful sweetness on his hand,
And kiss'd it; and collected Virtue smiled,
To think how sovereign her enduring hour.

(l. 1–14)

*

[Twojej cierpliwości i cnót dziś potrzeba,
Wielki Kościuszko, w tym mrocznym kraju,
Gdy zmurszały amulet Wolności
bezużyteczny jest wobec wroga
I śmieszny. Bo przecież Ty,
W czasie podlejszym, dzielnie dzierżąc broń,
Przemogłeś, w sercu niezmiennie,
potrzebę i prawo do wytchnienia.
Oto wędrowiec niesiony z kraju do kraju,
Ranami okryty, blady, bez gniewu,
Choć brew zdradzała ból tłumiony.
Nad jego dłonią schylano się poddańczo,
Całując. A Duch prawości z uśmiechem
Konstatował ów triumf.]

(Tłum. Jacek Partyka)

Sonet jest hołdem złożonym Kościuszce i jego pracy nad wykuwaniem „amuletu wolności”, którego tak dotkliwie brakuje, ponieważ można tego

świata nie godzą się na utratę przywilejów na rzecz wspólnego dobra. Autor wspomina bitwy, których nie uwieczniło upragnione zwycięstwo, pomimo męstwa i żarliwości polskiego generała. Kościuszko zamienia miecz na lemiesz i szpadel, co w rzeczywistości odnosiło się do Jerzego Waszyngtona, pod którego przywództwem kolonialisci obalili zwierzchnictwo brytyjskie. Kościuszko natomiast nigdy nie miał okazji, by spocząć na laurach. Walka o niepodległość nie zakończyła się za jego życia – poświęcił się jej bez granic. Ów „podróżny, niesiony z kraju do kraju / na leżance, blade, po wielokroć ranny, spokojny” przebywał w Londynie późną wiosną 1797 roku i został upamiętniony na płótnach Coswaya i Westa. Wydawał się załamany, upokorzony, pogodzony z losem po klęsce bitwy pod Maciejowicami (10 października 1794) i po dwóch latach więzienia w Twierdzy Pietropawłowskiej w Sankt Petersburgu. Pracę na rzecz odzyskania niepodległości kontynuował jednak nadal, bez sprzeniewierzenia się wyznawanym zasadom. W wierszu Hunta Brytyjczycy postrzegają Kościuszkę niczym władcę, oddają mu hołd, całują w rękę w uznaniu dla nieprzeciętnego charakteru. Słowo „pochyleni” („stoop'd”) wskazuje na gest służebny i jest to postawa jak najbardziej nieadekwatna wobec człowieka, który zawsze walczył o równość i demokrację. Obejmując oficjalne przywództwo insurekcji podczas uroczystości na krakowskim rynku 24 marca 1794 roku, miał na sobie tradycyjny chłopski strój.

Sonet *Do Kościuszki*, napisany w okresie, kiedy Keats odkrył swoje prawdziwe powołanie, cechuje dążenie autora do utożsamienia się z przedmiotem kontemplacji. Wiersz jest aktem przekraczania własnego „ja” i czyni z polskiego generała postać „transcendentną”²⁰. Taka strategia

---

²⁰ Patrz: omówienie wczesnej poezji Keatsa przez Dicksteina, który interpretuje wiersz w kontekście fascynacji młodego poety twórczością Spensera,

unaocznia potęgę wyobraźni, zdolność dostrzegania niuansów i wyjątkową przenikliwość, a więc umiejętności, których na ogół nie kojarzymy z okresem młodości. Widać tu jak na dłoni duchową żarliwość wzmocnioną przez kreatywny stosunek do rzeczy, które uważa on za istotne. Ego ulega unicestwieniu, a na jego miejscu pojawia się zespolenie dawnego 'ja' z obiektem kontemplacji. Uważność zostaje oczyszczona z wszelkich domieszek, które zniekształcają percepcję i niczym „orli wzrok” kieruje się na Kościuszkę. Umiejętność dotarcia do tego co, co najistotniejsze w postaci polskiego generała, odbywa się na partnerskich zasadach. Keats wznosi się na wyżyny poznania, jest jednocześnie świadkiem i powiernikiem prawdy drugiego człowieka:

Do Kościuszki

O, szlachetny Kościuszeko, wielkie imię twoje
To plon, to żniwo dla nas, z którego zbieramy
Uczuć snopy bogate, – dźwięczy ponad nami
Dzwonieniem sfer niebiańskich, gdzie wieczności zdroje.
I mówi mi dziś ono, jak sławni heroje
W świecie nieznanym żyją wciąż i poprzez bramy
Obłoków wybuchają, stając się tonami

---

a szczególnie takimi pojęciami, jak: „zakątek/schronienie” (*bower*) i „rycerz” (*knight*). Krytyk zauważa, że samo nazwisko Kościuszki jest schronieniem: „wielkie imię twoje / To plon, to żniwo dla nas, z którego zbieramy / Uczuć snopy bogate”. Można je postrzegać jako fizyczne, temporalne i psychologiczne miejsce ukojenia, enklawę, raj, niczym ogrodzony obszar, „gdzie wije się zieleni”, który Hunt z kolei definiuje jako ozdrowieńcze miejsce, gdzie następuje moralne odrodzenie i intelektualny rozwój. Szereg asocjacji podąża w kierunku Spenserowskiego *Zakątka błogości* (*Bower of Bliss*). Kościuszeko jako Spenserowski rycerz, podąża drogą prawości, by osiągnąć zamierzony cel. Ascetyzm bohatera widać w umiejętności nieulegania pokusie (114–115).

Górnej harmonii, – w błękit mkną, co zdjął zawoje
Chmur, krążą wokół tronów – każdy srebrem świeci.
I mówi: gdy duch dobry znów zstąpi w dzień błogi
Na ziemię, ty z Alfredem w bohaterów chórze
Razem wzniesiesz hymn wielki ku sławie stuleci,
A hymn, coraz to dalej płynąc, w święte progi
Wejdzcie tam, gdzie Bóg wiekom wyznacza podróże²¹.

Kościszko

Sława imienia twego aż do nas dolata,
A dźwięk jego tak wzniosły jest i tak wspaniały,
Iż napełnia odgłosem swoim wszechświat cały,
Brzmi wszędzie i brzmieć będzie po tysiączne lata.
Imiona bohaterów z nadziemskiego świata
Spadają gromem. Bóg je zamienia w pieśń chwały,
Ażebym potomności zdumionej śpiewały
O wawrzynie, co skronie wybrańców oplata.
I z twojego imienia w ów dzień upragniony,
Gdy dobro zapanuje, kiedy fałsz zaginie,
Powstanie pieśń, dźwięcząca natchnionymi tony,
I nieśmiertelnym hymnem w błękity popłynie...
Pieśni tej słuchać będzie wszechświat zachwycony
I wielki Bóg w niebiosów słonecznej krainie²².

---

²¹ Tłum. J. Piętkiewicz, [w:] J. Piętkiewicz, *Antologia liryki angielskiej 1300–1956*, Londyn, s. 135 (interpunkcja i układ wersów tak jak w opublikowanym spolszczeniu Piętkiewicza).

²² Tłum. J. Ejsmond, [https://wiersze.fandom.com/wiki/Kościszko_\(Keats\)](https://wiersze.fandom.com/wiki/Kościszko_(Keats)).

Do Kościuszki

Pocziwy Kościuszko, tve imię jest jak żniwo,
Co szlachetnych uczuć zbiera plony,
Doszło tu do nas jak chwalebne dzwony,
Przestrzenie przenikając swym niezgasłym tonem.
Dziś mi mówi, że w nieznanym świecie,
Spod chmur bohaterów wyłonią się imiona,
I w przczystym błękitnieba zajaśnieją
Kaźde na swoim srebrnym tronie.
Mówi też, że gdy w szczęśliwy dzień,
Dobry duch przechadzać będzie się po ziemi,
Twe i Alfreda niegdyś wielkie imię, złączywszy się,
Zrodzi przepotężną pieśń, co się poniesie w dal,
aż do wielkiego Boga stóp²³.

Pomimo młodego wieku, Keats potrafi dostrzec więcej niż inni. Jego znakomicie napisany wiersz nie skupia się na udrękach życia czy ludzkim bólu. Młody autor unika polityki, historii, opisu walk i waśni, nie mówi nic o losie prześladowanych lub cierpieniu, nie ma u niego rozpacz i współczucia, które miałyby wprawić czytelnika w przygnębienie. W swoim sonecie Coleridge czyni z Kościuszki uosobienie smutku, cierpienia po stracie wolności; Hunt wysyła go na odludzie w czasie, gdy siły konserwatywne niszczą amulet i dzwony symbolizujące wolność. Tymczasem Keats przekształca Kościuszkę tak, że imię bohatera odbija się kojącym echem w niebiańskiej dali. Poczyniona zostaje tylko jedna aluzja, do Alfreda, który jest także postacią wyidealizowaną, i którego wielkość łączy się z wielkością Kościuszki, wzmacniając ją.

---

²³ Tłum. M. Szczepańczyk (nie ma tu tradycyjnych 14 wersów), https://wiersze.fandom.com/wiki/Do_Kościuszki.

Keats nie wspomina o bolesnych ranach, jakie odniósł Kościuszko, choć świadomość tego faktu dostrzec można w *Sleep and Poetry*; zamiast tego pochyla się z namysłem nad harmonią i miarą rzeczy, wymogiem spokoju i opanowania, nad zdrowiem i pięknem, oraz nad atrybutami boskości i duchowości, które razem wykraczają poza to, co ludzkie i doczesne. Keats podsuwa czytelnikowi archetypiczną wizję jedności, całości i organicznego charakteru tego, co wzniosłe – taką, w której piękno, fantazja, klarowność i spokój są zaakcentowane i wysunięte na pierwszy plan. Klasyczne przedstawienie bohatera skrywa tragiczny obraz zamętu, rozbicia i połowiczności dostrzeżony przez Coleridge’a w Kościuszcze i jego nieudanej insurekcji. Nieziemskość i błogość są przewodnim światłem, podstawowym kontekstem, w którym Keats umieszcza Kościuszkowską wizję powszechnej wolności, równości i moralnej prawdy. Polski generał znajduje miejsce w idealnym porządku estetycznym wszechświata, tam, gdzie piękno zostaje zrównane z moralną prawdą.

Keats jest zdumiony pojawieniem się w jego życiu osoby o tak osobliwym nazwisku. Nieziemskie pochodzenie Kościuszki dostrzec można w egzotycznej pisowni i wymowie samego słowa, które dla oka i ucha poety są niezwykle intrygujące. Kościuszko stoi ponad narodami, jego charyzma i wspaniałość wykraczają poza doczesność. Sonet jest donośnym hymnem pochwalnym, objawieniem i opisem przemiany; umieszcza Kościuszkę w panteonie bohaterów, łącząc tym samym uosabianą przez Alfreda Wielkiego przeszłość z teraźniejszością. Poprzez harmonię składających się nań dźwięków nazwisko Polaka zyskuje charakter transcendentny: „szlachetny”, „wielkie imię twoje”. „Szlachetny” (*good*) wskazuje na wartość, którą Kościuszko kierował się w swoim postępowaniu i jednocześnie rezonuje z zamieszkującym ziemię „szlachetnym” duchem – świadkiem błogostawionego okresu wolności. „Wielkie imię” tworzy nierozwalną więź z „hymnem wielkim” (*the great of yore*)

i postacią angielskiego władcy. Wszystkie elementy razem rozbrzmiewają „tam, gdzie Bóg wiekom wyznacza podróże”. Zażyłość pomiędzy poetą a bohaterem narodowym, któremu imieniu przypisane są boskie atrybuty, objawia się w głośniejszej muzyce sfer.

***

Rok 2021, data powstania powyższego tekstu, to zarazem dwóchsetna rocznica śmierci Johna Keatsa (1821). Jako student medycyny opiekujący się chorującą na gruźlicę matką, a potem bratem, przeczuwał swój los i wiedział, że pozostały mu czas musi wykorzystać do maksimum. Swoje życiowe problemy odczuwał boleśnie, ale wzmacniały one jego idealizm, który stał się wyznacznikiem jego poezji i zbliżył go do postaci Tadeusza Kościuszki.

Przełożył: Jacek Partyka

BIBLIOGRAFIA

- Baker Harry T., *Hazlitt as a Shakespearean Critic*, PMLA 1932, t. 47, nr 1, s. 191–199.
- Bratton Edward W., *William Hazlitt's Curious Concept of Taste*, „South Atlantic Review” 1992, t. 57, nr 2, s. 1–9.
- Bromwich David, *Hazlitt: The Mind of a Critic*, New Haven: Yale University Press, 1983.
- Burwick Frederick, *A History of Romantic Literature*, Hoboken, NJ: Wiley Blackwell, 2019.
- Byrnes F. Joseph, *S.J. John Keats and Leigh Hunt*, <http://john-keats.com>, styczeń 2003.
- Dickstein Morris, *Keats and His Poetry: A Study in Development*, Chicago: University of Chicago Press, 1971.
- Drozdowski Piotr J., *Echoes of The Polish Revolution In Late Eighteenth And Early Nineteenth Century English Literature: Part One*, „The Polish Review” 1993, t. 38, nr 1 (1993), s. 3–24; *Part Two*: „The Polish Review” 1993, t. 38, nr 2, s. 131–148.
- Gill Stephen, *William Wordsworth: A Life*, London: Oxford University Press, 1989.
- Gregorczyk Piotr, *Kościuszko w poezji angielskiej*, [w:] *Księga pamiątkowa ku czci profesora Stanisława Pigonia*, C. Zygmunt (red.), Kraków: PWN, 1961, s. 241–252.
- Hazlitt William, *The Complete Works of William Hazlitt*, P.P. Howe (red.), 21 tomów, London: J.M. Dent, 1930–1934.

- Hazlitt William, *The Essays of William Hazlitt. A Selection*, ze wstępem Catherine MacDonald MacLean, New York: Coward-McCann, 1950.
- Holden Anthony, *The Wit in the Dungeon*, New York: Little, Brown & Company, 2005.
- Kandl John, *The Politics of Keats's Early Poetry*, [w:] *The Cambridge Companion to John Keats*, Susan J. Wolfson (ed.) Cambridge: Cambridge University Press, s. 1–10.
- Keats John, *The Poems of John Keats*, Jack Stillinger (ed.), Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.
- Kępa Marek, *How the English Romantics Went Crazy for Kościuszko: A Secret Polish History*, Culture.pl, 14.08.2018.
- McLean Thomas, *The Other East and 19th-Century British Literature: Imagining Poland and the Russian Empire*, Basington, UK: Palgrave-McMillan, 2012.
- McLean Thomas, *Transformed, Not Inly Altered: Kosciuszko and Poland in Post-Waterloo Britain*, „Keats-Shelley Journal” 2001, t. 50, s. 64–83.
- McLean Thomas, *When Hope Bade the World Farewell: British Responses to the 1794 Kosciuszko Uprising*, „The Wordsworth Circle” 1998, t. 29, nr 3, s. 178–185.
- Motion Andrew, *Keats*, New York: Farrar, Straus and Giroux, 1997.
- Niemcewicz Julian U., *Pamiętniki czasów moich*, Jan Dihm (red.), t. 1–2, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1957.
- Pollard Justin, *Alfred the Great: the man who made England*, London: Hodder and Stoughton, 2006.
- Robinson Charles E., Review of *William Hazlitt and Leigh Hunt: The Continuing Dialogue* by Payson G. Gates and Eleanor M. Gates, „Victorian Periodicals Review” 2003, t. 36, nr 3, s. 276–277.
- Roe Nicholas, *John Keats*, New Haven: Yale University Press, 2012.
- Roe Nicholas, *John Keats and the Culture of Dissent*, Oxford: Clarendon Press, 1997.
- Rusinowa Izabella, *Pana Juliana przypadki życia: Julian Ursyn Niemcewicz, 1797–1841*, Warszawa: Wydawnictwo Trio, 1999.
- Singer Kate (et al.), *Keats Letters Project: Kissing Matters: Keats's Material Addresses*, 2016.

- Szyrma Krystyn Lach, *London Observed: A Polish Philosopher at Large, 1820–1824*, oprac. i przyp. Mona Kedsle McLeod, Oxford: Signal Books, 2009.
- The Norton Anthology of English Literature. Seventh Edition*, Julia Reidhead (red.), t. 2, New York: W.W. Norton, 2000.
- Wu Duncan, *William Hazlitt: The First Modern Man*, Oxford: Oxford University Press, 2016.
- Zapatka Francis E., *Kosciuszko among the English Romantics*, „The Polish Review” 1985, t. 30, nr 3, s. 239–253.

William Hilton (1786–1839), *John Keats* (1822)

KEATS AND KOSCIUSZKO: THE CULTURE OF RADICALISM

1. INTRODUCTION

Polish and English literature and culture have had an asymmetrical relationship over the centuries. Poland, long influenced by the Latin culture of the Roman Catholic Church, Italy and France, opened its doors to English culture relatively late in the 18th century and at first, only indirectly, through the medium of French translations. Translations of English literary works into Polish from classical French produced a distorted sensibility and artistry. Exposure to and appreciation of unmediated English culture in the late 18th century was realized in part thanks to the anglophile patrons of Enlightenment culture, Stanislaw August Poniatowski (1732–1798), and Adam Kazimierz Czartoryski (1734–1823) and his son Adam Jerzy Czartoryski (1770–1861). Julian Ursyn Niemcewicz (1758–1841), a member of the Czartoryski circle, made several trips to England, inspiring him with an abiding interest in English works, resulting in translated versions of numerous English writers, including works by Oliver Goldsmith (1728–1774), Alexander Pope (1688–1744), Samuel

Johnson (1709–1784), and Matthew “Monk” Lewis (1775–1818), among others. Krystyn Lach Szyrma (1790–1866) notes in his memoir on Britain in the 1820s that the interest was far from mutual: the lack of knowledge of Poland and Polish culture and language among the British at the time was for him shocking. Consequently, the great interest in the person and fate of General Tadeusz Kosciuszko (1746–1817) by major British writers in the period 1794–1820 appears quite remarkable. Many of the great literary figures of the time wrote poems in honour of the hero of two continents, including those by Samuel Taylor Coleridge (1772–1834), Robert Southey (1774–1843), Leigh Hunt (1784–1859), Lord Byron (1788–1824), Thomas Campbell (1777–1744), and John Keats (1795–1821), among others, not to mention a “historical” novel, *Thaddeus of Warsaw* (1803), penned by the young author of the *Scottish Chiefs* (1809), Jane Porter (1776–1850).

One of the first critics to write about the English Romantic poets and their interest in Kosciuszko was the Polish scholar Piotr Grzegorzcyk in his study *Kościuszko w poezji angielskiej* (1961). He notes the appearance in London of *History of Poland* by Stephen Jones (1763–1827) as a reflection of the widespread interest in Polish affairs, yet the book provides a distorted view of Polish affairs due to the author’s inability to read Polish or use Polish-language sources (245–246). He also states that Kosciuszko appealed to the English poets because he never allied himself with Napoleon nor with the Allies, managing thereby to avoid self-interest and keep his principles uncompromised.¹

Leigh Hunt’s *Sonnet to Kosciusko* was written on the November 12, 1815, and served as the most direct model for Keats’s poem, composed a year

---

¹ See also F. Zapatka (1985), M. Kępa (2018) and T. Maclean (1998, 2001, 2012) for studies devoted to this relationship, and Drozdowski (1993) for a discussion of the impact of the Kosciuszko Uprising on Western Europe and Britain in particular.

later in December 1816. Grzegorzcyk, in appraising Keats's sonnet, quotes the words of Adolf Nowaczyński (1876–1944): “The greatest honor for our national pride, the most immortal crown of laurels bestowed on the sarcophagus of Polish heroism is the verse of John Keats.” Grzegorzcyk goes on to note that Keats was a member of the most talented and refined group of poets, never concerning himself with politics or the struggle for national liberation nor the heroes of the times or the huge transformations Europe had been undergoing at the time. Rather he gave himself over to the contemplation of beauty for its own sake. His poem to Kosciuszko was the only one directed to a contemporary, juxtaposing him with the figure of Alfred the Great, which according to Grzegorzcyk was from an Englishman's perspective “the highest degree of praise,” the value of which a foreigner is incapable of appreciating (248). The high praise for Keats's sonnet notwithstanding, the times Keats lived in were extremely politicized and Keats himself was far from apolitical.

Among the studies devoted to Kosciuszko and the British Romantic poets and artists, Thomas McLean's monograph is the most detailed and far-reaching. Among others, he discusses the representations of Kosciuszko as presented to the British public by such artists as Richard Cosway (1742–1821) and Benjamin West² (1738–1820) as a figure representative of the tragic fate of Poland. Both man and nation are transformed into symbols of sacrifice for a lost cause, forced to endure untold years of suffering and exile that such a defeat entails. Such was the fate of Poland and Poles throughout the nineteenth century.

---

² West, known for his historical paintings, was born in the colony of Pennsylvania. Eventually settling in London, he helped found the Royal Academy and served as its second president.

The present undertaking attempts to take a closer look at one of these poems, the sonnet “To Kosciuszko” by John Keats, written in December 1816. The sonnet is an early work that appeared in the first volume of Keats’s poetic works, *Poems*, published in March 1817, when the English poet was just twenty-one. Kosciuszko appears in the poem as a timeless hero, even though the two men were contemporaries. Keats and Kosciuszko never met: Kosciuszko had retired from public life and was living out his days in Solurz, Switzerland, at the time Keats was penning his poem. The General passed away in October, 1817, the same year Keats’s sonnet was published. It appears that, unlike Coleridge and Campbell, Keats evinced little interest in Polish affairs; in the sonnet no mention is made of Kosciuszko’s background or nationality; no facts about his life and person are presented. Therefore, the focus of this paper centers on the questions: Why did Keats write a sonnet about Kosciuszko? How did it come about? What was the nature of Kosciuszko’s appeal for Keats as a poetic figure? What were the particular influences on Keats that helped shape a poetic sensibility and a political and moral outlook that created in Keats an affinity for Kosciuszko in particular and the values he embodied? To answer these questions, the study examines Keats’s creative relationships with three contemporary figures, all close compatriots of his, who helped shape his poetic sensibility: Charles Cowden Clarke (1787–1877), Leigh Hunt (1784–1859), and William Hazlitt (1778–1830).

2. ENGLISH RADICALISM OF THE 1790s AND KOSCIUSZKO

The first poems inspired by Kosciuszko arose in the 1790s in an atmosphere of widespread anxiety and tension engulfing England and the European continent caused by the revolutionary events unfolding in France. The French Revolution undermined the long-established authority of church and crown, and elicited a strong reaction socially,

politically and militarily in European capitals. England saw the rise of radical clubs and organizations seeking political and social reform. Their activities were met with a heavy-handed government response resulting in, in some cases, the arrest of leaders, trials, convictions and imprisonment or exile.³ Near constant warfare beginning in 1792 and continuing into the ensuing Napoleonic era led to a protracted economic malaise in England, which exacerbated the suffering of the working and lower classes. The general tenor of life was marked by tension and uncertainties that lasted for two generations, linking the 1790s with the 1810s.⁴ It was during these latter years, the second decade of the nineteenth century, when Keats was developing as a poet. The rise of radicalism together with its organized revolts on behalf of democratic reform was countered by wave after wave of repressive measures that undermined the traditional British rights of freedom of expression. Liberal causes, such as English constitutional reform, broader representation, religious freedom and criticism of the government were distorted in the conservative press as anti-British, seditious in nature and supportive of the French enemy. The rise of terror and the ominous image of the guillotine turned public sentiment against the reformers. English reforming societies were viewed by the government and its supporters as a threat to the state.⁵

For British Romantic writers and artists of the 1790s Kosciuszko became the embodiment of republican virtue and democratic values. He was seen as a freedom fighter doing battle against the repressive autocratic

---

³ See the Introduction in Roe (1997).

⁴ A fascinating and detailed account of the literary politics of the time is Frederick Burwick's *A History of Romantic Literature* (2019).

⁵ See Burwick 309ff and 381ff.

regimes of Russia and Prussia, just as the British government was restricting civil liberties. News of Kosciuszko's defeat at the Battle of Maciejowice in October 1794, which led to the final partition of Poland, reverberated throughout Europe and America at the time and found expression in Coleridge's *Sonnet to Kosciuszko* (1794).⁶ In his sonnet, the "lyrical I" is stricken with grief at the news that Kosciuszko had fallen on the battlefield and together with him the cause of liberty. Kosciuszko thus became, in the imagination of British artists and writers, a symbol and the embodiment of the defeated hero, an enlightened and noble warrior fighting for the independence of his nation against overwhelming odds, a republican selflessly devoted to the cause of liberty, and a fervent believer in equality in the dawn of the democratic age.

The tragic outcome for his nation and the grievous wounds he suffered on the battlefield, as well as his subsequent capture and two-year imprisonment in St. Petersburg transformed him into a hero of a lost cause, a victim and martyr of a repressive state and a genius and representative figure of the age of revolution and reform. Such is the figure typically presented of Kosciuszko in British poems and paintings of the time.

---

⁶ Coleridge viewed Kosciuszko as a representative figure of the times and dedicated one of his *Sonnets on Eminent Characters* to him, a theme later developed by Thomas Carlyle (1795–1881) and Ralph Waldo Emerson (1803–1882). Coleridge devoted sonnets not only to such radical figures as Joseph Priestley (1733–1804), Thomas Erskine (1750–1823), and William Godwin (1756–1836), but to conservative figures as well, e.g., Edmund Burke (1729–1797) and William Pitt (1759–1806). Yet Coleridge treats the latter two not as eminent men but as antiheroes, the former as an abuser of freedom and the latter, the prime minister, as an "Iscaiot" who betrays the people by depriving them of their political rights. Pitt's suspension of Habeas Corpus in May 1794 was followed by the "Treason Trials" of political dissidents, including members of the London Constitutional Society. Erskine, a British lawyer and politician, is praised for his successful defense of three of the defendants of the Treason Trials.

In particular, Kosciuszko engendered a great deal of sympathy and *éclat* among the British public during his two-month sojourn in London and Bristol in May–June, 1797. His arrival in the British capital was announced in the *London Gazette* and *Gentleman's Magazine*, attracting a large number of dignitaries among his well-wishers. En route to Philadelphia, he was accompanied by Niemcewicz during his stay in England after the two Poles had been released from the Peter–Paul Prison in Petersburg by Tsar Paul I after the death of Catherine in November, 1796.⁷

3. POST-NAPOLEONIC ENGLAND AND KEATS'S BACKGROUND

In the post-Waterloo years, the years Keats matured as a poet, deteriorating economic conditions prevailed. They were exacerbated by the excessively high cost of basic foodstuffs, the return of countless soldiers filling the ranks of the unemployed and the replacement of laborers by machines as the Industrial Revolution gained momentum, fostering growing dissent among the poor and working classes. Unrelenting government oppression fueled by fears of demonstrations and uprisings led to crackdowns on rights of association and expression. An outspoken radical and a constant thorn in the government's side, Leigh Hunt wielded ongoing battles with government authorities against far-reaching libel laws, eventually leading to his imprisonment (1813–1815) for libel directed against the Prince Regent, the future George IV.⁸ Characteristic of the troubled times that gave rise to Hunt's journalistic anti-government diatribes was the depression that soon hit England and London in the

---

⁷ See Niemcewicz, Vol. 2, 208–210 and Rusinowa 18–19 on Kosciuszko's 1797 stay in England.

⁸ See Holden 41–45.

aftermath of Waterloo, leading to civil disturbances, including one that took place just a few streets away from Keats's lodgings in Cheapside on December 2, 1816 with tricolor flags visible (Roe 126).

Such a polarized society characterized the setting of Keats's childhood and youth, profoundly influencing his education and the development of his worldview. Unlike several of his contemporaries such as Lord Byron (1788–1824) and Percy Bysshe Shelley (1792–1822), who were born into aristocratic families, Keats's origins were modest. His father, a head stableman at a London livery stable, married his employer's daughter. His parents, true to their dissenter roots, sent Keats to a private school at Enfield renowned for the radical views of its founder, John Ryland (1723–1792) and its headmaster, Rev. John Clarke. The latter's son, Charles Cowden Clarke, played the role of mentor to Keats who spent his formative years there, 1803–1810. The two maintained close relations in subsequent years until 1815 when the mentor role shifted to Leigh Hunt. Keats had become orphaned in 1810 when his mother died of consumption, his father having been killed two years earlier after being thrown by a horse. His guardian Richard Abbey, a practical businessman, had him withdrawn from the Enfield school and bound him as an apprentice to Thomas Hammond, a surgeon and apothecary at Edmonton. By 1816 the ever-ambitious and multi-talented Keats earned his medical license and qualified to practice as an apothecary-surgeon. This year marked a critical juncture for Keats. In spite of his having secured for himself a skilled profession that would serve the material needs of an otherwise insecure life, the twenty-year old made a conscious choice to abandon medicine for poetry (Motion 30ff).

Keat's own path to poetic maturity was marked by a great deal of suffering, hardships and enthusiastic dedication to his muse. The early deaths of his parents, the death of his younger brother Tom, and his

own long drawn-out illness set him apart. At the same time his life was marked by constant striving to reach his goals, be it translating Virgil's *Aeneid*, earning his medical license, or dedicating himself to learning in general and to poetry in particular. Once he became conscious of a higher calling, he came to see Kosciuszko as a being who dedicated himself to the realization of noble ideals in the service of humanity, a legendary figure and "an archetype of the stricken romantic." Oscar Wilde once characterized Keats as "the youngest of the martyrs," strengthening his affinity with Kosciuszko (Andrew Motion viii)⁹.

One of the keys to Keats's rapid development as a poet of genius was his attraction and responsiveness to older, more mature individuals of superior taste and culture. He had a tendency to make friendships with older males, in which he initially played a subordinate role yet demonstrated an engaging responsiveness that saw him quickly outgrow his mentors intellectually and artistically, with the possible exception of Hazlitt. Indeed, the essayist's biographer, David Bromwich, refers to the creative relationship between Keats and Hazlitt as "the most fortuitous one between poet and critic in the history of English literature" (Bromwich 359). One aspect of this responsiveness is the challenge or rather a set of challenges each writer posed to the younger Keats, and the alacrity with which Keats accepted these challenges and in the execution of them revealed his genius. This tendency can be seen in a number of his early poems written under the tutelage of Clarke and Hunt, and in the complex creative relationship undertaken with Hazlitt.¹⁰

---

⁹ See Kandl for a discussion of the influence of politics on the early poetry of Keats.

¹⁰ Burwick, in his discussion of Keats and his literary relationships, makes use of the term "networking" (349–351).

4. KEATS AND CHARLES COWDEN CLARKE

A critical experience in the shaping of Keats's intellectual outlook and his poetic sensibility was the education he received at Enfield Academy, which he attended from 1803 to 1810. During these years Charles Cowden Clarke sparked Keats's love of poetry and provided the ideological grounding for his radicalism. The personal and intellectual relationship that he developed with the son of the headmaster continued beyond his school years into the period of his apothecary apprenticeship (1810–1815) in Edmonton, two miles south of Enfield. Clarke served as a mentor to Keats, helping to encourage and shape his interests in reading and discussing ideas, drawing upon the school library's rich collection. Their relationship in the years after he graduated was especially fruitful in reading poetry, and in writing poems inspired by their readings, a true literary apprenticeship. It was the time of Keats's enthusiastic reading of Edmund Spenser (1552–1599) and John Milton (1608–1674), his translation of Virgil's *Aeneid* and his own first original poems: *Imitation of Spenser, O Solitude!* and *Written on the Day that Mr. Leigh Hunt left Prison* – all dating from 1814 to 1815. Clarke's guidance and enthusiasm helped instill the spiritual freedom that is one of the trademarks of Keats's poetry, “setting his spirit soaring into the rarified regions redolent with the creative afflatus of Spenser and Milton – that ideal haven of poetry in which a poet is free to indulge his imagination and challenge forces of intimidation and oppression” (Roe 2012, 42–43).

The school's instruction, with Clarke as mediator, was provided by talented and well-educated individuals, authors in their own right, rendering him sympathetic to independent thinking and the Enlightenment values of liberty and equality (associated with Kosciuszko). Both John Ryland, the founder of Enfield Academy, and John Clarke, its Headmaster, were dissenters and supporters of the American cause of independence,

the cause to which Kosciuszko devoted eight years on the battlefield. Their outspoken republicanism made them advocates and friends of America and supporters of universal liberty. Other individuals affiliated with the school, such as Joseph Priestley,¹¹ welcomed the French Revolution. The junior Clarke, among others at the school, looked forward to the “happy consequences” the revolution promised for humanity (Roe 46). Such was the nature of the educational environment which formed Keats’s imaginative and political identity, shaped his values and influenced his early poetry.

Keats was fortunate in being able to draw upon the rich and up-to-date resources of the school’s library, inducing him to consider contemporary politics and public affairs in a radical light. He discovered the staunch republicanism of the epic poet John Milton and the political philosophers such as Algernon Sydney (1623–1683, the author of *Treatise on Government: Discourses Concerning Government*), John Locke (1632–1704, the author of *Two Treatises on Government and Three Letters Concerning Toleration*), and Dr. John Campbell (1708–1775, the author of *Present State of Europe*). He espoused republican, liberal, and tolerant values, the establishment of a government that would secure the justice and safety of its people, and the conviction that the sovereignty of a nation resides in the people. The school experience thus helped establish a continuity between the views of the English radicals of the 1790s, such as William Godwin and John Thelwal (1764–1834),¹² William Wordsworth

---

¹¹ Priestley’s outspoken liberal politics, his advocacy of religious toleration and equal rights for religious dissenters, together with his support of the French Revolution led to persecution and public outrage, culminating in the burning down of his house; this induced him to emigrate to Pennsylvania in the United States where he spent the last decade of his life (Burwick 102).

¹² Thelwal, who grew up in financially straitened circumstances, was a journalist and political activist fascinated by the principles of the French Revolution. His

(1770–1850) and Samuel T. Coleridge, and Leigh Hunt and Keats, whose worldview was shaped by the turbulent events of the Napoleonic era and the tradition of English dissenters and republicans going back to the 17th century (Roe 47–48).

Among the subjects that fascinated Keats in his school years and throughout his short life was history. He was a devoted reader of the historical works of the Scottish historian, William Robertson (1721–1793), who saw a gradual progress in the condition of mankind. These included *The History of Charles V* (1769), *The History of Scotland* (1759) and *The History of America* (1777), which, among other progressive views depicted the American Revolution as a foreshadowing of things to come, and the people’s victory against the English king as a harbinger of a new social order. Another influential writer of history was the school’s founder, John Ryland. A radical intellectual, he was an engaged pamphleteer who spoke out in favor of civil and religious freedom. Moreover, he was the author of a monograph devoted to the historical figure of Alfred the Great¹³ – for Keats, the English counterpart to Kosciuszko as a reformer and as a defender of his people against overwhelming odds.

---

protests at the arrest of fellow radicals for anti-government speeches led to his own arrest. Considered “the most dangerous man in Britain” his lectures on contemporary political themes led to the promulgation of the Treason Act and Seditious Meetings Act by William Pitt the Younger in 1795, making it much easier for the government to crack down on dissenting activities (Burwick 120ff and Roe 1997, 46).

¹³ *The Life and Character of Alfred the Great* (1784). See also Clarke’s essay on Alfred the Great in his *Commonplace Book*, in which he espoused the common task of ridding the world of tyranny. Alfred was the founder of the English Constitution, while Clarke was a member of the Society for Constitutional Information, one of the leading reformist clubs of the time.

The period of Clarke's closest friendship and strongest influence on Keats, 1810–1814, is documented in his Commonplace Book filled with the mentor's entries that are both literary and political in nature. There Clarke exhibited his liberal and republican views referring specifically to Wordsworth's sonnets of 1802 and Hunt's *Stanzas on the Death of General Moreau*, and some of the protest poetry of the mid-1790s, among others, Wordsworth's *Salisbury Plain* (1793–1794)¹⁴ and Coleridge's *Religious Musings* (1796) (Roe 1997, 53). The Commonplace Book serves as a record of the intellectual stimuli to which Keats was exposed for the years 1810–1814. In addition to the writings by Clarke himself are quotations from favorite writers such as *Ode to Freedom* by the precocious Thomas Chatterton (1752–1770), and passages from history books such as Lord Bolingbroke's (1678–1751) description of “the real Patriot” as one who “Bends all the forces of his understanding ... to the good of his country,” as well as passages celebrating such radical and reform-minded heroes as King Alfred and Milton. Clarke, who was himself under the influence of Hunt, engaged in frequent discussions with Keats's stimulated by the journalist's essays published in the *Examiner* (Roe 48ff, Motion 53).

In fact, thanks to Alfred England was not completely conquered by the Vikings and retained its sovereignty. Additionally, Alfred encouraged learning and literacy: *The Anglo-Saxon Chronicles*, an important source for the history of Anglo-Saxon England, was initiated during his reign. An early interest in English poetry nurtured a positive attitude towards learning. During his reign, he invited scholars not only from England but also from Continental Europe to his court. Additionally, he had important Latin books translated into English, including Saint Gregory I's *Pastoral Care* and Saint Augustine of Hippo's *Soliloquies*, so that his countrymen could read and benefit from these works. Moreover, all young freemen of adequate means were required to learn to read English. (See Pollard for a recent account of Alfred the Great.)

¹⁴ See Gill for an ample discussion of Wordsworth's radicalism and subsequent conservatism as well as his literary and political relations with Coleridge.

Clarke demonstrated his admiration for protest literature by writing his own poems, including *To the Memory of John Hampden*¹⁵ and championing Britons' traditional laws and constitutional rights while attacking the tyranny of monarchs and the abuses of the propertied. Clarke composed his *Sonnet to Liberty* at a time when Keats was himself in the early stages of writing poetry. The apparent end of the war with Napoleon and his capture in 1814 and exile to Elba inspired Keats's sonnet *On Peace*:

With England's happiness proclaim Europa's liberty.
Oh Europe, let not sceptered tyrants see
That thou must shelter in thy former state;
[...]
Give thy kings law – leave not uncurbed the great;

Keats's appeal to the enlightened of Europe expresses a reverence for liberty while evincing fear of a reversion to the status quo ante when tyrants ruled unchallenged and when the privileged classes retained their privileges under a system of unfair laws that sheltered them at the expense of and to the detriment of the people (Motion 55).

Keats was intellectually indebted to Clarke and gratefully acknowledged that debt in his verse epistle, *To Charles Cowden Clarke*, written in September 1816, just three short months before his sonnet *To Kosciusko*. In the epistle Keats cites a litany of subjects in which Clarke provided him

---

¹⁵ John Hampden (1595–1643) was a member of Parliament who opposed the arbitrary taxes imposed by Charles I (ruled 1625–1649). His resistance to the king's authority and support of parliamentarianism were among the controversies that led to the English Civil War which broke out in 1642, and ultimately, the execution of Charles in 1649.

instruction, including poetry and its particular forms of the ode, the sonnet, the epigram and the epic:

Nor should I now, but that I've known you long;
That you first taught me all the sweets of song:
The grand, the sweet, the terse, the free, the fine;
with pathos, and what right divine:
Spenserian vowels that elope with ease,
And float along like birds o'er summer seas;
Miltonian storms, and more, Miltonian tenderness;
Michael in arms, and more, meek Eve's fair slenderness.
Who read for me the sonnet swelling loudly
Up to its climax and then dying proudly?
Who found for me the grandeur of the ode,
Growing, like Atlas, stronger from its load?
Who let me taste that more than cordial dram,
The sharp, the rapier-pointed epigram?
Shew'd me that epic was of all the king,
Round, vast, and spanning all like Saturn's ring?

(l. 55–67)

Several of Keats's representative early works were written in the sonnet form, including *On First Looking into Chapman's Homer*, *Sleep and Poetry*, and *To Kosciusko*. The young poet likewise praises Clarke for opening up the world of history to him, i.e., unveiling "Clio's beauty" – mentioning in particular the figures of Alfred the Great, the freedom fighter William Tell, and Brutus, the slayer of tyrants:

You too upheld the veil from Clio's beauty,
And pointed out the patriot's stern duty;
The might of Alfred, and the shaft of Tell;

The hand of Brutus, that so grandly fell
Upon a tyrant's head.¹⁶

(l. 68–72)

Moreover, in the epistle Keats expresses his gratitude to Clarke for inspiring him to become a writer. Clarke created the ideal and idyllic environment that first gave wings to Keats's muse. No sooner had he stepped into the pleasures of the mind

Than I began to think of rhymes and measures:
The air that floated by me seem'd to say
"Write! Thou wilt never have a better day."
And so I did...

(l. 97–101)

Clarke also exposed him to and filled him with the spirit of music, an essential quality of his poetry and a dominant theme in his sonnet to Kosciuszko:

But many days have past since last my heart
Was warm'd luxuriously by divine Mozart;
By Arne delighted, or by Handel madden'd;
Or by the song of Erin pierc'd and sadden'd
What time you were before the music sitting
And the rich notes to each sensation fitting;
Since I have walk'd with you through shady lanes

---

¹⁶ The Russian contemporary of Keats, Alexander Pushkin (1799–1837), born four years after the English poet, was exiled for writing poems of similar sentiment, e.g., *Кинжал* (*The Dagger*), and *Деревня* (*The Village*), both written in 1819.

That freshly terminate in open plains
And revel'd in a chat that ceased not
When at nightfall when among your books we got...
(l. 109–118)

Clarke was a personal acquaintance of Leigh Hunt, one of the most important and influential figures in the development of both his and Keats's radical views. Clarke was an enthusiastic protégé of Hunt and shared his enthusiasm with Keats, at first impersonally through Hunt's writings. Only after much prodding by Keats, was Clarke persuaded to overcome his reluctance to give up his hold over Keats and introduce him to the radical journalist. Enfield's library subscribed to Leigh and John Hunt's *The Examiner* from its first issue published in 1808, his instructors using its liberal articles, essays critical of the government and reviews of London's cultural scene for discussions with their students (Motion 55).

Clarke, partially under Hunt's influence, became an idealist bent on developing a drive for self-improvement and liberal sympathies which he in turn wielded over Keats. That Clarke shared his thoughts about Hunt with the young poet in their "sweet forest walks" is clear from the reference to Hunt as "Libertas" in Keats's verse epistle to Clarke:

One, who, of late, had ta'en sweet forest walks
With him who elegantly chats, and talks –
The wrong'd Libertas, – who has told you stories
Of laurel chaplets, and Apollo's glories;
Of troops chivalrous prancing through a city,
And tearful ladies made for love, and pity..
(l. 42–47)

Libertas is “wrong’d” due to the government’s crackdown on Hunt and the *Examiner*. Hunt was sentenced to a two-year prison term (1813–1815) for his sharp (and deserved) criticism of the Prince Regent as a “libertine,” as “a companion of gamblers” and for his complete lack of concern for the public wealth (Byrnes). In November 1814 Clarke brought to Keats three volumes of Leigh’s writings: *The Feast of the Poets* (1815) in its revised form, a masque written during his imprisonment entitled *The Descent of Liberty* (1815), and the poem *Politics and Poetics*, the aims of which were to create a poetic world by fostering creative thought, meditating, moralizing and mourning, and to honor the heroes of freedom including Alfred, William Tell, William Wallace and Robert Burns. *To a Poetical Friend* was based on an idea derived from *Politics and Poetics* (Roe 1997, 74; Motion 87).

5. KEATS AND LEIGH HUNT

The continuity in the liberal education Keats received at Enfield with his years of poetic apprenticeship through his friendship with Cowden Clarke was taken to a much more engaging level during the years he spent with Leigh Hunt, 1815–1817. Having been exposed to Hunt’s radicalism through his writings from *The Examiner* and those specific works mentioned above that Clarke shared with him, Keats eagerly devoted himself to nurturing a personal relationship with the older poet and essayist – one of the most important in his creative life (Roe 105). Hunt’s influence as an essayist and editor helped to shape Keats’s view of the world, sharpen his convictions and identity as a poet, and develop his growing collection of poems into a distinctive published volume. Within two months of their friendship, Keats’s abandoned his commitment to the field of medicine, to which he had devoted five years, having worked diligently to gain a license, to embrace fully and for the rest of his life the calling of poet. Keats’s early poems, his first published works, ap-

peared in issues of *The Examiner*. Hunt was instrumental in facilitating the publication of *Poems*, Keats's first volume of poetry, which is fittingly dedicated to him.

Hunt's country retreat, the Hampstead Heath, offered a hospitable and stimulating salon setting for creative minds, and an inviting refuge for the orphaned Keats. Hunt welcomed the budding poet into his home with an open invitation that allowed Keats to meet and interact in an intimate setting with such creative giants of the age as Percy Bysshe Shelley, Lord Byron, Charles Lamb (1775–1834) and William Hazlitt. Hunt was characterized by one of those visitors, the painter Benjamin Robert Haydon (1786–1846), as fair-minded and genial. Hunt was praised for his honesty in expressing strong opinions, for sacrificing his own interests for the common good, and for his relentless attacks on abuses perpetrated by members of the conservative establishment: the aristocracy, royalty, and the Anglican Church. The highly political side of Hunt was complemented and strengthened by an open and poetical mind, and an affable and affectionate manner that both attracted and engaged fellow liberals like the young Keats, who felt truly at home at the Heath (Holden 70).

As one critic put it, “the history of the creative friendship between John Keats and Leigh Hunt is the story of Keats's development as a poet in the years 1816 when they first met until 1821” (Byrnes). Yet, in fact, Hunt's influence was initiated much earlier through Keats's relationship with Clarke and began to diminish in 1818 as Keats tended to outgrow that influence and became more intellectually engaged with Hazlitt. The fact remains that for the purposes of this paper Leigh Hunt is the primary source of inspiration for the first published volume of Keats's poems, which included the sonnet *To Kosciuszko*. Hunt's championing of Kosciuszko in his own sonnet written in November, 1815, one year

before Keats wrote his, and the physical presence of a bust of the Polish national hero in his home in Hampstead served to inspire Keats, who was a constant visitor there, to write a similar poem. Hunt's admiration for the Polish general combined with his tendency to engage Keats in poetic competitions as a source of stimulation, and a challenge to expression and poetic excellence, in this particular case compelled a thoughtful and creative response from Keats.

While Keats had long been familiar with the name of Leigh Hunt from his readings of *The Examiner*, Clarke, as a mutual friend, presented several of Keats's early poems to Hunt before their actual meeting. The fact that Hunt was suffering for his audacity to speak the truth against monarchical corruption and royal dereliction of duty led to an extended period of hero-worship of Hunt by the young Keats, a hero-worship that served as a catalyst to poetic experimentation and expression. This included his first "public" poem, i.e., the first original poem Keats shared with Clarke, *Written on the Day Leigh Hunt Left Prison*. Keats wrote his poem in honor of Hunt's release from prison on February 2, 1815, more than twenty months before they met in person. In the poem, Keats sees Hunt as a true genius, linking his nobility of mind with that of Spenser and Milton:

What though, for showing truth to flatter'd state,
Kind Hunt was shut in prison, yet has he,
In his immortal spirit, been as free
As the sky-searching lark, and as elate!

(l. 1-4, 4)

The demanding and time-consuming obligations of a surgeon's apprentice long prevented Keats from making Hunt's acquaintance. When they temporarily subsided, he expressed his eagerness to do so to Clarke:

The busy time has just gone by, and I can now devote any time you may mention to the pleasure of seeing Mr. Hunt – ‘twill be an Era in my existence’ (Motion 109).

By this time he was considering which of his poems would appeal to Hunt’s taste and be likely to please him. Such was his opinion expressed in his verse “Epistle to George Felton Mathew” (November 1815) in which he contemplated the nature of poetry as a model of interaction forming a congregational energy that charges the air “with a new nexus of materials” (Singer).

Not long after his release from prison Hunt moved to Hampstead in the spring of 1816. Hampstead was a rural retreat not far from metropolitan London, known for its “profusion of wildflowers and birds and for leafy walks in the woods.” It proved an inspiring retreat for poets, a type of bower. The cottage Hunt rented on the edge of Hampstead Heath was known as the Vale of Health. Outside were open fields, small ponds and scattered farms; inside were “books and manuscripts piled/ everywhere... Busts of his heroes peered among them: Alfred, Sappho, Petrarch, Kosciusko” – heroes and artists he had particular affinities for (Motion 107).

After long months of anticipation Keats was finally introduced to Hunt on October 9, 1816. Hunt’s heartfelt encouragement upon their initial and subsequent meetings prompted an outpouring of creativity deftly shaped into expressive lines of verse. When setting off on his walk home from a visit “the muse would spring to life”: “Keen, fitful gusts are whisp’ring here and there/ Among the bushes, half leafless, and dry...” Hunt and Keats had “become intimate on the spot” – the former finding “the young poet’s heart as warm as his imagination.” For the time being the two became kindred spirits:

No imaginative pleasure was left unnoticed by us, or unenjoyed, from the recollection of the bards and patriots of old to the luxury of a summer rain at our window...

Hunt showed Keats's poems to Godwin and Hazlitt to engage their learned judgment and corroborate his own view of Keats's talent which he deemed extraordinary (Motion 107).

Hunt's role in contributing to Keats's development as a poet was central. He provided him with an example and model of resolving contradictions while combining a literary sensibility with a social sense and gregariousness, and an openness to the rich intellectual experience of visiting writers and artists espousing their critical views that Keats took to heart. Hunt was, moreover, quick to recognize Keats's talent and was unstinting in his praise of his poems. Keats looked to Hunt for enlightenment and encouragement, and received both in abundance. This in turn motivated him to spend more time composing and revising, and gaining confidence as a poet. Hunt witnessed firsthand the sudden coming of age of one of the outstanding poets of an age rich in poets (Motion 95).

Hunt was unstinting in the assistance he rendered Keats to make a name for himself in London literary circles, first by publishing individual poems, and soon enough an entire volume. As a critic, he brought the name of Keats to the public's attention in an essay entitled *Young Poets*. Two months after their first meeting, on December 1, 1816, the same month in which Keats wrote his sonnet to Kosciuszko, Hunt introduced him to the English reading public as one of a trinity of young poets to be reckoned with. The other members of the "new school of poetry" were Shelley and John Hamilton Reynolds (1794–1852), the latter soon to become a close friend and correspondent of Keats. All three were

habitués of the Hampstead salon presided over by Hunt. Keats's sonnet *On First Looking into Chapman's Homer* appeared in the article. Hunt praised Keats in particular for his "ardent grappling with nature." In forecasting a promising future for the members of this new school of poetry, Hunt brought Keats to a decisive stage in his life in which poetry played the dominant role. His six years of medical training were once and for all set aside for the primacy of the muse (Roe).

6. KEATS AND WILLIAM HAZLITT

"Genius Conscious of its Powers" (1823)

Of the three figures who contributed significantly to the development of Keats into a poet, William Hazlitt was a genuine intellectual heavyweight. One of the most important critics of the early nineteenth century, Hazlitt was born into a family of dissidents. His father, William Senior, a Unitarian minister, was a model of independent thinking who moved his family from England to the United States in search of religious freedom. The young Hazlitt spent part of his childhood in Pennsylvania before the family moved back to a community of dissenters in Shropshire, England, where he continued to learn to think critically.

Hunt served as the go-between for Keats and Hazlitt. Engaged by Hunt to write theater reviews for the *Examiner*, Hazlitt was introduced to Keats in October 1816. At that time, he was thirty-eight and became a father-figure to the twenty-year-old Keats. Keats was drawn to his forceful personality and his powerfully expressive language, first as a reader of his essays and theater reviews appearing in the *Examiner*, and later through Hazlitt's presence in Hunt's salon. Both as a conversationalist

and as a lecturer on literature, the older critic left his mark on Keats. Hazlitt was one of the first to recognize the nature of Keats's poetic genius with respect to the naturalness of its expression and the strength and consistency of his convictions (Wu 185).

The most critical period of development for Keats as a creative writer was 1815–1817 when he developed a “deep past” by working out a creative relationship with great minds of the past. Keats was especially fascinated by Shakespeare, seeing him as a writer par excellence free of egotism, filled with a genial creative energy that in his dramatic works is dispersed among his characters without the interference of the self. This view is derived in part from Hazlitt's *On Classical Education*, one of his essays from *The Round Table* (1817):

By conversing with the mighty dead, we imbibe sentiment with knowledge, becoming attached to them through the influence they exert on the mind... It gives immortality to human thoughts and actions. (qtd in Bromwich 363)

In his own engagement with greatness Keats became increasingly insightful, engaged and confident in his calling as poet. Moreover, Keats came to understand that humility is a necessary feature of great undertakings.¹⁷

---

¹⁷ Keats wrote to Robert Woodhouse, an admiring friend, about the nature of poetic genius. He viewed it as belonging to a category opposed to the Wordsworthian egotistical sublime; for Keats, “the poet is not itself – it has no self – it is empty and nothing... it takes delight in conceiving extremes of human nature, all moments of creation delight the poet, who has no identity: he is entirely in for and fulfilling some other body.” Keats's stated that the capacity to lose himself in contemplating the nature of an external object, the object

Hazlitt, like Hunt, was an oppositionist. His mistrust of official bodies reverts back to the staunch Unitarianism of his father whose expressions of contempt for the political and doctrinal abuses of the Church of England stemmed from high principle and induced him to move to the newly independent American republic. Sharing his father's disdain for abusive authority, Hazlitt was openly critical of the conservative artistic and critical establishment all too generously supported by the government, a relationship he deemed catering to vested interests and detrimental to creativity (Wu 50).

Hazlitt's formative adolescent years coincided with the time when government-sponsored propagandists demonized republicans and government critics as bloodthirsty king killers. The intensity of the backlash reached one of its peaks in the aftermath of the execution of Louis XVI on January 21, 1793. The future essayist's liberal sentiments were further developed at Hackney College in Shropshire, whose faculty were known for their radical political views, and where he came into contact with liberal-thinking comrades. In the same year William Godwin's *Political Justice*, one of the most influential writings of the age, was published. Godwin's radical anti-institutional response to British conservative polity galvanized reform-minded individuals and spoke directly to Hazlitt's sensibility of the need for political reform and social equality (Wu 172).

Just as Keats was introduced to Hunt through Clarke, Keats came to know Hazlitt through Hunt as one of the guests frequenting his home

---

of contemplation, frees himself of the self, making him one with the object of contemplation, such that he is taken over by the qualities of that object (October 27, 1818; qtd in Reidhead 894–895).

at Hampstead. The young poet was attracted to Hazlitt's ability to express his ideas in trenchant and convincing terms. According to the diarist and essayist Charles Lamb, Hazlitt was one of the best conversationalists in London (Lamb to Wordsworth, September 23, 1816). In Hunt's retreat, Hazlitt and Keats entered into dialogs, with Keats mainly listening to his views and opinions and responding creatively to them. Thus, one of Keats's chief characteristics as a poet was engaging the more intellectually mature other in a poetically imaginative way, studying their ideas, preparing for their next encounter. His dozen poems in the spring and summer of 1815 reflect this mode as he continued to grow through his reading and thinking about the world through his poetic imagination and exchanges with Clarke, whereas his later poems emerge through his creative relationships with both Hunt and Hazlitt.

Hunt, Hazlitt and Keats were grouped together by their political antagonists, the conservative critics in support of the Crown writing in the *Monthly Quarterly*, labelling them derogatively as members of "the Cockney School" (Leadbetter 89ff). They withstood such criticism and attempts at ostracism, their resilience never wavering from their principles. Hazlitt in particular praised Keats for not betraying his youthful ideals. Hazlitt, in his essay in the *Examiner* from January 1817 (first issue of the year) *On the Connection between Toad-Eaters and Tyrants*, was referring to that group of poets who, formerly staunch anti-royalist radicals changed their colors, and now romanticize the relationship between kings and people. Hazlitt viewed them as prostituting their pens to stay in the limelight (Wu 125). Hazlitt identified Wordsworth as one who had betrayed his early avocation of a new kind of poetry designed to address the concerns of laborers and commoners, one that would serve to form a more egalitarian society. For Hazlitt and Hunt, the new and authentic poet such as Keats enjoins the government to serve

the people and promote equality. Hazlitt saw the eminent Wordsworth as a changed man, as one who now uncritically supported King and country, even as the government adhered to authoritarian principles. Hazlitt was an essentially political man who believed empowerment to rest in the hands of the people and supported their need to free themselves of monarchs and the landed gentry whose traditional rights and privileges weighed them down (Wu 180).

Hazlitt was sympathetic to Keats's position and attempted to fend off attacks on the young poet. He blamed critics in the pay of the government for undermining his health and wellbeing. He wrote of

the obloquy attached to the suspicion of doubting, or of being acquainted with anyone who is known to doubt, the divinity of kings. Poor Keats paid the forfeit of this *lese majesté* with his health and life. What, though his verses were like the breath of spring, and many of his thoughts like flowers – would this, with the circle of critics that beset a throne, lessen the crime of their having been praised in the *Examiner*? (Hazlitt 235)

Hazlitt was one of the first to recognize Keats's poetic genius. In his own words taken from a chapter devoted to Keats in his *Select British Poets: XV* (1823) written after the passing of the young poet, he wrote the following:

[Keats] gave the greatest promise of genius of any poet of his day. He displayed extreme tenderness, beauty, originality and delicacy of fancy. (Hazlitt 68)

He referred to him as a “Genius Conscious of its Powers” (Wu 185). For Hazlitt, Keats was gifted with an independent mind; he was a thinker

and artist who was able to wield the voice of genius. Keats, on the other hand, found a kindred spirit in Hazlitt with respect to

their creative energies, border-crossing between prose and poetry, pace of expression, and mutual interest in those men possessed of a proper sense of self, men of power, men of genius, who act as chemicals operating on the mass of neutral intellect. (Bromwich 368–371)

Hazlitt, like Hunt, saw Keats as a new kind of poet. He championed Keats's claim to modernity, to writing a distinctly modern classical poetry that was independent of prescriptive rules of correctness, one that he endowed with a freshness of language, syntax and image. He lauded him for his free interpretation of classical myth, and his Shakespearian ability to enter into the Arcadian bower of greenness that is associated with creative freedom (Hazlitt 68–69).

Hazlitt identified the notions and considerations of the nature of poetry in his essay *On Poetry in General* as an introductory lecture of the series, *Lectures on the English Poets*, delivered in January and February 1818 at the Surrey Institution. These lectures were attended by Keats, and are of interest and provide insight in reading Keats's poetry, including his sonnet *To Kosciusko*. Hazlitt seems to have Keats in mind when he states:

The best general notion which I can give of poetry is that it is the natural impression of any object or event, by its vividness exciting an involuntary movement of imagination and passion, and producing, by sympathy, a certain modulation of the voice, or sounds, expressing it. (126)

Hazlitt declared that “Poetry is that fine particle within us that expands, rarefies, refines, raises our whole being” (127). He goes on to emphasize the power of the imagination in creating much-needed ideals:

If poetry is a dream, the business of life is much the same. If it is a fiction, made up of what we wish things to be, and fancy that they are, because we wish them so, there is no other nor better reality. (128)

Hazlitt saw the intimate interrelationship of creative endeavors with nature itself. Keats’s poetry as poetry in general

is an imitation of Nature, but the imagination and the passions are a part of man’s nature...Poetry is the most emphatical language that can be found for those creations of the mind which ecstasy is very cunning in. (128)

Hazlitt’s musings on the nature of poetry cast light on Keats’s creative process and its stunning effect on the reader:

The light of poetry is not only a direct but also a reflected light, that, while it shows us the object, throws a sparkling radiance on all around it; the flame of the passions communicated to the imagination, reveal to us, as with a flash of lightning, the inmost recesses of thought, and penetrates our whole being. (129)

For Keats, reflections stemming from the inmost nature of his being are projected and transformed into truths that illuminate the mind of the reader.

Hazlitt understood that great genius produces works spontaneously without thought of fame or reward and witnessed the emergence of Keats's genius in this vein. The nature of Keats's creative impulse was competitive, dialogic, and engaging. Hazlitt's more mature judgment saw poetic creation as a source of spiritual yeast "which creates the ferment of existence – by which a Man is propell'd to act and strive and buffet with Circumstance" (125). The depth of his engagement with Hazlitt as a formidable wielder of language, whose trenchant critical insights into the poets and dramatists in the English tradition was of critical significance for Keats. He learned from Hazlitt that "genius works by the unconscious exertion of power", convincing Keats of the natural spontaneity of a poet of genius: "poetry that comes into being as naturally as leaves suddenly appearing on a tree" (Bromwich 365).

7. KEATS AND KOSCIUSZKO

Keats composed four poems in December 1816. The first, *Written in Disgust of Vulgar Superstition*, was an attack on orthodox religion. His anti-conventional attitude of defiance to the Church of England had been nurtured by Clarke and merged closely with Hunt's views. His new commitment to poetry is apparent in the three other poems: The first, *On the Grasshopper and Cricket*, came into being via a spontaneous competition with Hunt embodying "the romantic ideal of mutuality expressed and affirmed." His sonnet *To Kosciuszko* is a variation of the competition in which he responds to the model presented by Hunt and at the same time is a companion poem to Hunt's sonnet. Both admire the liberal heroism of Kosciuszko and see his virtue as a source of inspiration to poets and to the people. Finally, *Happy is England!* is a song in praise of his country. Thus, Hunt wielded great influence on the language and ideas

of the poems and the arguments. The sonnet to Kosciuszko embodies the spirit of liberalism in a direct manner.

“To Kosciuszko” appeared in “Poems”, the volume that was being compiled at the end of 1816. One of the more significant poems in the volume was *Sleep and Poetry* composed in October and November during a sojourn at Hunt’s cottage in Hampstead.¹⁸ It emerged from the nights Keats spent on the sofa in Hunt’s library, where he found himself in the company of bards in the form of the artworks adorning the room. It is in this poem that Keats first makes reference to Kosciuszko. In the following passage from “Sleep and Poetry” the twin busts of Alfred and Kosciuszko are mentioned, yet without naming them:

For what there may be worthy in these rhymes
I partly owe to him: and thus, the chimes
Of friendly voices had just given place
To as sweet a silence, when I ‘gan retrace
The pleasant day, upon a couch at ease.
It was a poet’s house who keeps the keys
Of pleasure’s temple. Round about were hung
The glorious features of the bards who sung
In other ages – cold and sacred busts

---

¹⁸ Leigh Hunt’s own response to the poem follows: “The best poem is certainly the last and longest, entitled “Sleep and Poetry”. It originated in sleeping in a room adorned with busts and pictures, and is a striking specimen of the restlessness of the young poetical appetite, obtaining its food by the very desire of it, and glancing for fit subjects of creation ‘from earth to heaven.’ Nor do we like it the less for an impatient, and as it may be thought by some, irreverend assault upon the late French school of criticism and monotony, which has held poetry chained long enough to render it somewhat indignant when it has got free”, “The Examiner” (June 1, 1817, 443).

Smiled at each other. Happy he who trusts
To clear Futurity his darling fame!

(l. 349–59)

The poem marks a transition in Keats's outlook from the pastoral to a sensitivity to suffering; the poet now concerns himself with suffering and acknowledges the healing power of poetry. "...I must pass them" (i.e., Flora and Old Pan, emblems of the pastoral)

I must pass them for a nobler life,
Where I may find the agonies, the strife
Of human hearts [...]

(l. 123–25)

Later in the poem, Keats's identifies the two "sacred busts" associated with Hunt's political ideals as those of Alfred and Kosciuszko. The poet looks up to them empathically, as heroes united in the capacity to take upon themselves the suffering of the people they serve:

Great Alfred's too, with anxious, pitying eyes,
As if he always listened to the sighs
Of the goaded world; and Kosciusko's worn
By horrid sufferance – mightily forlorn.

(l. 385–88)

The resonance of "Sleep and Poetry", the last poem in the volume, with the "Dedication" to Hunt, the last words appearing in the volume, identifies poetry as a source of balm, capable of easing pain and cares while restoring glory and beauty to images of man. Keats, in furthering his own education and development as a poet, drew upon his years of medical training to understand the needs of the human body as well

as the human heart. In pledging himself to “be a friend / To soothe the cares, and lift the thoughts of man,” Keats forged a brotherhood with the kindred spirits present in Hunt’s library and with Hunt himself.

For Roe, invocations of Kosciuszko signified a form of rhetorical opposition to the conservative status quo. Hunt and Keats as members of the new school of poetry challenged the literary and political values of the establishment (110). Political and religious allusions as well as biographical aspects of Kosciuszko vis-à-vis England are featured in Hunt’s sonnet “To Kosciuszko”:

Tis like thy patient valour thus to keep,
Great Kosciuszko, to the rural shade,
While Freedom’s ill-found amulet still is made
Pretence for old aggression, and a heap
Of selfish mockeries. There, as in the sweep
Of stormier fields, thou earnest with thy blade,
Transform’d, not inly alter’d, to the spade,
Thy never yielding right to a calm sleep.
There came a wanderer, borne from land to land
Upon a couch, pale, many-wounded, mild,
His brow with patient pain dulcetly sour.
Men stoop’d with awful sweetness on his hand,
And kiss’d it; and collected Virtue smiled,
To think how sovereign her enduring hour.

(l. 1–14)

Hunt’s poem is an expression of homage to Kosciuszko and to his greatness in forging “Freedom’s amulet” the possession of which continues to elude humanity as the powers that be are loathe to give up their privileges for the common good. He makes reference to the battlefields

that in spite of Kosciuszko's "valour" and "earnestness" proved unyielding to the desired fruits of victory. Hunt has Kosciuszko transform his sword into a ploughshare, a spade for digging the earth, that was, rather, the destiny of Washington, whose leadership prevailed over the British, allowing him to return to his home to work in his fields in a time of peace in a nation blessed with liberty. Kosciuszko, however, never had the opportunity nor the will to rest on his laurels. The task of national struggle for independence was never completed in Kosciuszko's lifetime, and so he remained faithful and dedicated to that task to the end of his life. His appearance as "a wanderer, borne from land to land/ Upon a couch, pale, many-wounded, mild," refers to, among others, his sojourn in London in the late spring of 1797 and memorialized in the paintings of Cosway and West. Kosciuszko gave the appearance of being broken, defeated, and resigned to his fate after the crushing defeat at Maciejowice (October 10, 1794) and the two years as a political prisoner in the Peter-Paul Fortress in Petersburg. Yet he continued to work for the independence of his homeland without compromising his principles. In Hunt's poem through the recognition of his suffering by the British public he is made "sovereign" as members of the public pass by in homage, kissing his hand in token of his Virtue. However, the very word "stoop'd" in acknowledging Kosciuszko's greatness makes of him a sovereign over others that was alien to his nature and his democratic aim of raising up the people. In formally taking on the leadership of the insurrection that came to bear his name on the Main Square of Krakow in March of 1794, he donned the traditional folk costume of the local Krakowiak peasantry, making him one with the people and not their sovereign.

Keats's sonnet was written at a time when he had become fully conscious of his poetic vocation. The poem is characterized by his special gift of identifying himself with the object of contemplation, by the creative re-

sponse elicited through his meditations on and imaginative engagement with the person of Kosciuszko. His sonnet “To Kosciuszko” is an act of self-transcendence and in so doing he renders Kosciuszko transcendent.¹⁹ Keats’s deeply penetrating identification with his subject matter reveals his perception, discernment, and a sagacity that belies his youthfulness. Here the robustness of his spiritual life, uplifted by his creative relationships through the responsiveness to what he himself deemed essential, is on display. Here the ego is annihilated and replaced by a coalescing of the annihilated self with the object of contemplation; in his clear focus, he removes the impurities that distort ordinary vision and looks with “eagle eyes” upon Kosciuszko. His ability to experience the essence of Kosciuszko on his own terms, elevating him onto a higher plane, enables him to be a witness to and a partaker of Kosciuszko’s truth:

Good Kosciuszko, thy great name alone
Is a full harvest whence to reap high feeling:
It comes upon us like the glorious pealing
Of the wide spheres – an everlasting tone.
And now it tells me, that in the worlds unknown,
The names of heroes, burst from clouds concealing,

---

¹⁹ See Dickstein’s discussion of Keats’s early poetry for an interpretation of the poem based on Keats’s fascination with Spenser, especially with respect to Spenser’s notion of “bower” and “knight.” He states that the name of Kosciuszko is itself a bower, “a full harvest whence to reap high feeling” – it can be viewed as a physical, temporal and a psychological refuge, harbor, enclave, paradise, an enclosed sheltered nook, “the place of nestling green” that Hunt provides as a nurturing haven for moral and intellectual growth akin to Spenser’s Bower of Bliss. Kosciuszko as a Knight in the Spenserian sense, keeps virtue ever in mind, continuing on his quest until he reaches his destination. The ascetic nature of the hero is evident in his ability to turn away from temptation (114–15).

And changed to harmonies, for ever stealing
Through cloudless blue, and round each silver throne.
It tells me too, that on a happy day,
When some good spirit walks upon the earth,
Thy name with Alfred's, and the great of yore
Gently commingling, gives tremendous birth
To a loud hymn, that sounds far, far away
To where the great God lives for evermore.

(l. 1–14)

Keats, in spite of his youth, is far-sighted and discerning. The exquisitely phrased language of the sonnet allows no entry of the sordidness of earthly travail or the pain of human suffering. Keats eschews politics, history, strife and discord, all mention of victimhood and suffering, no grief or commiseration that would render the reader downcast. Coleridge, in his sonnet, transforms Kosciuszko into the personification of grief, suffering and freedom's loss; Hunt puts him out to pasture while conservative forces wreak havoc on Freedom's amulet and Freedom's chimes. Keats, meanwhile, transfigures Kosciuszko, his name a pleasing chime that resonates in a distant heavenly space. The only allusion present in the sonnet is the name of Alfred, who is also an idealized figure, whose greatness mingles with and reinforces that of Kosciuszko.

Keats declines to mention the pain and suffering Kosciuszko has undergone, though his awareness of it is evident in the reference to Kosciuszko in "Sleep and Poetry". Rather, the decisive concepts that Keats employs in the sonnet are harmony, measure, equilibrium, health, beauty, and attributes of divinity and of a lofty spirituality, that transcend and embrace the human and the mundane. Keats anoints the reader with an archetypical vision of unity, wholeness and organic character of a sublime

nature, one in which beauty, fantasy, harmony, clarity and serenity are highlighted and foregrounded. A classical portrait of the hero masks the tragic vision of turbulence, fragmentation, and incompleteness which Kosciuszko and his unfinished rebellion inspired in Coleridge and Hunt. Non-terrestrial nature and beatitude serve as a guiding light for Keats's depiction of Kosciuszko's vision of universal freedom, equality, and moral truth. He is given his place in the ideal aesthetic order of the universe, an aesthetic in which beauty is equated with moral truth.

Keats marvels at the unexpectedness of such a man with such an unfamiliar name in his presence. That Kosciuszko is from another world is evident from the exotic sound and spelling of his name, endowing it with an attractiveness to the poet's eye and ear. In the poem Kosciuszko stands above nations; his charismatic appeal in all its magnificence is transcendent. The sonnet is a sonorous hymn of praise that is a revelation and transfiguration, placing Kosciuszko in the pantheon of heroes that links the greatness of the past, embodied in a figure such as Alfred the Great, with modernity. The name itself, its very sound, is of a transcendent nature manifested as quintessential harmony: "Good" Kosciuszko, but "great name." "Good" suggests the virtue that guided Kosciuszko's actions and resonates with that "good" earth-dwelling spirit who bears witness to the blessed days of liberty. The "great name" of Kosciuszko has forged an indissoluble bond with "the great of yore," and the "great" English ruler the merging of which gives rise to harmonies that resound to the far reaches of the heavens "to where the great God lives for evermore." The intimate nature of the relationship between the poet and the hero is revealed, the former being apprised of the magically divine quality of the name virtue, and in announcing it sets off the full, lofty resonance of the music of the spheres.

***

2021, the year of this writing, marks the bicentennial of Keats's death in 1821. As a student of medicine and having taken care of his mother and brother as they both succumbed to consumption, he was well aware of the fate that would cut down his life prematurely and so sought to live and create to the fullest. Curbs imposed on life and liberty were poignantly felt by Keats and served to strengthen the idealism that became a distinctive feature of his writing and bound him more securely to the idealism embodied by Kosciuszko.

WORKS CITED

- Baker, Harry T. "Hazlitt as a Shakespearean Critic." *PMLA*, Vol. 47, No. 1 (Mar., 1932), pp. 191–199.
- Bratton, Edward W. "William Hazlitt's Curious Concept of Taste." *South Atlantic Review*, Vol. 57, No. 2 (May, 1992), pp. 1–9.
- Bromwich, David. *Hazlitt: The Mind of a Critic*. New Haven: Yale University Press, 1983.
- Burwick, Frederick. *A History of Romantic Literature*. Hoboken, NJ: Wiley Blackwell, 2019.
- Byrnes, F. Joseph, S.J. *John Keats and Leigh Hunt*. <http://people.loyno.edu/~history/journal/1984-5/byrnes-j.htm>, January, 2003.
- Coleridge, Samuel Taylor. *The Collected Works of Samuel Taylor Coleridge: Poetical Works* Vol. I. Edited by J. C.C. Mays. Princeton: Princeton University Press, 2001.
- Dickstein, Morris. *Keats and His Poetry: A Study in Development*. Chicago: University of Chicago Press, 1971.
- Drozdowski, Piotr J. "Echoes Of The Polish Revolution In Late Eighteenth And Early Nineteenth Century English Literature: Part One," *The Polish Review*, Vol/ 38, No. 1 (1993), pp. 3–24; Part Two, in *The Polish Review*, Vol. 38, No. 2 (1993), pp. 131–148.
- Gill, Stephen. *William Wordsworth: A Life*. London: Oxford University Press, 1989.
- Grzegorzczuk, Piotr. "Kościuszko w poezji angielskiej," [in:] C. Zygmunt (Ed.) *Księga pamiątkowa ku czci profesora Stanisława Pigońia*, Kraków: PWN, pp. 241–252, 1961.

- Hazlitt, William. *The Essays of William Hazlitt. A Selection*. With an Introduction by Catherine MacDonald MacLean. New York: Coward–McCann, 1950.
- Holden, Anthony. *The Wit in the Dungeon*. New York: Little, Brown & Company, 2005.
- Jones, Stephen. *The History of Poland*. Published by Vernor and Hood, 1795.
- Kandl, John. “The Politics of Keats’s Early Poetry.” [in:] *The Cambridge Companion to John Keats*. Ed. By Susan J. Wolfson. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 1–10.
- Keats, John. *The Major Works*. Edited and with an Introduction by Elizabeth Cook. Oxford: Oxford World’s Classics, 2008.
- Kępa, Marek. “How the English Romantics Went Crazy for Kościuszko: A Secret Polish History.” Culture.pl. Published: Sep 14 2018.
- Lach-Szyrma, Krystyn. *London Observed: A Polish Philosopher at Large, 1820–1824*. Edited and annotated by Mona Kedsle McLeod. Oxford: Signal Books, 2009.
- Leadbetter, Gregory. “The Hunt Circle and the Cockney School” [in:] *John Keats in Context*. Michael O’Neill (ed.). Cambridge: Cambridge University Press, 2017, pp. 89–98.
- McLean, Thomas. *The Other East and 19th-Century British Literature: Imagining Poland and the Russian Empire*. Basington, UK: Palgrave–McMillan, 2012.
- McLean, Thomas. “Transformed, Not Inly Altered: Kosciuszko and Poland in Post-Waterloo Britain.” *Keats-Shelley Journal*, Vol. 50, pp. 64–83, 2001.
- McLean, Thomas. “When Hope Bade the World Farewell: British Responses to the 1794 Kosciuszko Uprising”. *The Wordsworth Circle*, Vol. 29, No. 3 (Summer, 1998), pp. 178–185.
- Motion, Andrew. *Keats*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 1997.
- Niemcewicz, Julian U. *Pamiętniki czasów moich. T.I/II*. Jan Dihm, ed. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1957.
- O’Neill, Michael (ed.). *John Keats in Context*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017.
- Pollard, Justin. *Alfred the Great: The Man Who Made England*. London: Hodder and Stoughton, 2006
- Reidhead, Julia (ed.). *The Norton Anthology of English Literature*. Seventh Edition, Volume 2. New York: W.W. Norton, 2000.

- Robinson, Charles E. Review of *William Hazlitt and Leigh Hunt: The Continuing Dialogue* by Payson G. Gates and Eleanor M. Gates. *Victorian Periodicals Review*, Vol. 36, No. 3 (Fall, 2003), pp. 276–277.
- Roe, Nicholas. *John Keats*. New Haven: Yale University Press, 2012.
- Roe, Nicholas. *John Keats and the Culture of Dissent*. Oxford: Clarendon Press, 1997.
- Rusinowa, Izabella. *Pana Juliana przypadki życia: Julian Ursyn Niemcewicz, 1797–1841*. Warszawa: Wydawnictwo Trio, 1999.
- Singer, Kate. “Kissing Matters: Keats’s Material Addresses.” *The Keats Letters Project*. 2015. <http://keatslettersproject.com/correspondence/kissing-matters-keats-material-addresses> 2016.
- Wu, Duncan. *William Hazlitt: The First Modern Man*. Oxford: Oxford University Press, 2016.
- Zapatka, Francis E. “Kosciuszko among the English Romantics.” *The Polish Review*, Vol. XXX, No. 3, 1985, pp. 239–253.

Profesor Joel Janicki z żoną Yauling Hsieh. Na drugim planie: prof. Jarosław Ławski.
Konferencja „Emigracja niepodległościowa ukraińska i polska w wieku XX.
Tradycje – osobowości – idee – retoryka” (Kijów, 23–25 maja 2018 r.)

Konferencja w Kijowie. Referat wygłasza Yauling Hsieh.
Za nią prof. Nadija Kołoszuk oraz prof. Joel Janicki

Profesor Joel Janicki prezentuje referat podczas Konferencji w Kijowie

Prof. Joel Janicki i dr Yauling Hsieh

Joel Janicki z córkami Julią i Sylwią

Joel Janicki, Yauling Hsieh, córki Julia i Sylwia, pies Migu, Tajwan

Krajobraz tajwański

Zapraszamy na

PRELEKCJE MISTRZÓW

na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu w Białymstoku

17 grudnia 2021

o 9:45

prelekcje

KEATS AND KOSCIUSZKO: THE CULTURE OF RADICALISM

w języku angielskim wygłosi

Profesor

Joel J.

JANICKI

Soochow University, Tajpej, Tajwan

link do transmisji: <https://eu.bbcollab.com/guest/f56c458b1306474e9994a224f9c8d6cd>
www.filologia.uwb.edu.pl

 Wydział Filologiczny
UNIWERSYTET W BIAŁYMSTOKU

Plakat zapowiadający Prelekcję Mistrzowską prof. Joela Janickiego

PRELEKCJA

Profesora

Joela Josepha Janickiego

17 grudnia 2021 roku o godzinie 9:45 profesor Joel J. Janicki z Uniwersytetu Soochow w Tajpej na Tajwanie wygłosił Prelekcję Mistrzowską na zaproszenie społeczności akademickiej Wydziału Filologicznego Uniwersytetu w Białymstoku. Ze względu na trwającą wciąż wtedy pandemię koronawirusa prelekcja odbyła się *online* w języku angielskim.

Prof. Janicki, Amerykanin na stałe mieszkający i wykładający w Tajpej, posiadający środkowoeuropejskie, polskie korzenie, wybrał jako temat spotkania zagadnienie łączące kulturę polską z kulturą anglojęzyczną, angielską: *Keats and Kosciuszko: The Culture of Radicalism / Keats i Kościuszko: kultura radykalizmu*. Nie było to pierwsze spotkanie Prelegenta z białostocką uczelnią i jej studentami. 27 kwietnia 2017 w sali 47 im. Marii Renaty Mayenowej o godzinie 13.00 odbył się wykład prof. Joela J. Janickiego zatytułowany *1846 Year of Wonders: Francis Parkman and the Oregon Trail*. Badacz współpracuje od lat z białostockim ośrodkiem filologicznym, publikując artykuły w „Bibliotekarzu Podlaskim”, recenzując książki, biorąc udział w edycji *Pism zebranych księcia Edwarda*

Lubomirskiego. Joel Janicki oraz jego żona Yauling Hsieh, anglistka, tłumaczka literatury chińskiej na język angielski, wzięli też w dniach 23–25 maja 2018 roku udział w Kijowie w Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Emigracja niepodległościowa ukraińska i polska w wieku XX. Tradycje – osobowości – idee – retoryka”. Było to ogromne polsko–ukraińskie przedsięwzięcie zorganizowane przede wszystkim siłami Katedry Polonistyki Narodowego Uniwersytetu im. Tarasa Szewczenki oraz Zakładu Filologicznych Badań Interdyscyplinarnych z Wydziału Filologicznego Uniwersytetu w Białymstoku.

Wykład z 7 grudnia 2021 roku był próbą przyjrzenia się sonetowi Johna Keatsa (1795–1821) *Do Kościuszki* (1795–1821), napisanemu w grudniu 1816 roku, zaś opublikowanemu w jego dziełach poetyckich, *Poems*, które trafiły do druku w marcu roku 1817, kiedy angielski poeta miał zaledwie 21 lat. Słuchaczami prelekcji prof. Janickiego *Keats and Kosciuszko: The Culture of Radicalism* byli nade wszystko studenci i wykładowcy białostockiej anglistyki oraz polonistyki, a także nauczyciele białostockich szkół. Wśród nich: prowadząca spotkanie dr hab. Anna Janicka, prof. UwB, dr hab. Grzegorz Moroz, prof. UwB, dr Jacek Partyka, dr Marta Białobrzaska, prof. Halina Parafianowicz (amerykanistka), prof. Violetta Wejs-Milewska, dr hab. Jerzy Kamionowski, prof. UwB, dr hab. Krzysztof Korotkich, dr Grażyna Dawidowicz.

Po spotkaniu wywiązała się dyskusja. Gość przyjął również zaproszenie do odwiedzenia w najbliższym możliwym terminie Uniwersytetu w Białymstoku.

JOEL JOSEPH JANICKI

Joel Joseph Janicki jest obecnie pracownikiem Wydziału Anglistyki Uniwersytetu Soochow w Tajpei na Tajwanie. Prowadzi między innymi kursy z literatury angielskiej i amerykańskiej. Jest członkiem Uniwersyteckiego Centrum Europy Środkowo-Wschodniej, gdzie prowadził kursy wprowadzające z zakresu języka i kultury polskiej. Jego zainteresowania badawcze obejmują życie i twórczość Juliana Ursyna Niemcewicza oraz życie i działalność Tadeusza Kościuszki. Opublikował artykuły na temat amerykańskich pisarzy: Washingtona Irvinga, Willi Cather i Shermana Alexie, jak również rosyjskich twórców: Aleksandra Puszkina, Fiodora Dostojewskiego i Andrieja Biełego.

Urodził się w Milwaukee w stanie Wisconsin, gdzie uczęszczał do szkoły podstawowej St. John Kanty, a następnie Marquette University High School i University of Wisconsin-Milwaukee. W młodości miał okazję odwiedzić Kraków, Warszawę, Leningrad i Moskwę w okresie świątecznym przełomu 1972/1973 roku, co zaszczepiło w nim zainteresowanie językami i kulturami słowiańskimi. Przez dwa lata studiował w Instytucie Polonijnym w Krakowie, a następnie rok na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie studiował filologię polską i rosyjską (1978–1981). Po powrocie do USA pracował dla Fundacji Kościuszkowskiej w Nowym Jorku. Kontynuował naukę na Wydziale Języków i Literatur Słowiańskich

Uniwersytetu Illinois w Urbana i Champaign, gdzie uzyskał tytuły magistra i doktora. Później otrzymał stanowisko wykładowcy na Wydziale Języków Obcych Uniwersytetu Północnego Illinois, gdzie uczył języka i literatury rosyjskiej na studiach licencjackich. Swoją przyszłą żonę, Yauling Hsieh, poznał w Champaign. Była ona tłumaczką, doktoryzowała się z literatury porównawczej na Uniwersytecie Champaign-Urbana. Uczyła także języka chińskiego na Uniwersytecie Northern Illinois. Następnie przenieśli się do Tajpei na Tajwanie, gdzie wychowali dwie córki, Julię i Sylwię, oraz nauczali na Uniwersytecie Soochow.

W Polsce współpracuje z badaczami z Polskiej Akademii Nauk oraz Uniwersytetu w Białymstoku. Opublikował między innymi: *Prisons, politics and the gift of freedom: Kosciuszko, Niemcewicz and Paul I*, „Bibliotekarz Podlaski”, 1/2017; *Edward Lubomirski's heroic meditations: background and introduction* (Edwarda Lubomirskiego dumy rycerskie: tło i wprowadzenie), „Bibliotekarz Podlaski”, 1/2018; *Forgotten books: on the making of Jane Porter's „Thaddeus of Warsaw”*, „Bibliotekarz Podlaski”, 2/2020; *Niemcewicz's Kosciuszko: honor, self-reflection and self-justification*, „Konteksty Kultury”, 1/2017; *Forging a national identity: Taiwan, Japanese colonialism and white terror*, w: *Obywatele wobec kryzysu: uśpieni czy innowatorzy*, pod red. W. Misztala, A. Kościańskiego i G. Chimiak, Warszawa 2015.

Mieszka w Tajpei na Tajwanie.

JOEL JOSEPH JANICKI, KEATS AND KOSCIUSZKO: THE CULTURE OF RADICALISM, ACADEMIC AND LITERARY SERIES “MASTER TALKS”, ED. JAROSLAW ŁAWSKI, KRZYSZTOF KOROTKICH, VOL. XXIII, ED. ANNA JANICKA, FACULTY OF PHILOLOGY, UNIVERSITY OF BIAŁYSTOK, BIAŁYSTOK 2022

Summary

The topic of this bilingual publication in Polish and English is the lecture given by Professor Joel J. Janicki of Soochow University in Taipei, Taiwan, on 17 December 2021 at the invitation of the Faculty of Philology of the University of Białystok. Due to the coronavirus pandemic at the time, the lecture was held online in English.

Prof. Janicki, born in the US, but residing and teaching in Taipei, who has Central European, and – more specifically – Polish roots, chose as the topic the issue of the links between the Polish culture with that of the English-speaking world. His lecture was entitled *Keats and Kosciuszko: The Culture of Radicalism*. This was not the speaker’s first experience with the University of Białystok and its students. On 27 April 2017, Prof. Joel J. Janicki gave a lecture entitled *1846 Year of Wonders: Francis Parkman and the Oregon Trail*.

Joel Joseph Janicki is currently a member of the faculty of the English Department of Soochow University in Taipei, Taiwan. He has taught courses in English and American Literatures, among others. He is a member of the University’s Central and East European Center where he has taught introductory courses devoted to Polish Language and

Culture. His research interests include the life and writings of Julian Ursyn Niemcewicz and the life and influence of Tadeusz Kosciuszko. He has published articles on the American writers Washington Irving, Willa Cather and Sherman Alexie and the Russian writers Alexander Pushkin, Fyodor Dostoevskii and Andrei Bely.

He was born in Milwaukee, Wisconsin where he attended St. John Kanty Elementary School, Marquette University High School and the University of Wisconsin–Milwaukee. In his junior year he had the opportunity to visit Krakow, Warsaw, Leningrad and Moscow during the Christmas season in 1972–1973 which instilled an interest in Slavic languages and cultures. He was a student at the Polonia Institute in Krakow for two years followed by one year at the Jagiellonian University where he studied the Polish and Russian languages (1978–1981). Upon his return to the US he worked for the Kosciuszko Foundation in New York as Book Manager. He continued his education in the Department of Slavic Languages and Literatures at the University of Champaign–Urbana where he earned Master’s and PhD degrees. He later obtained a position as lecturer in the Department of Foreign Languages at Northern Illinois University where he taught Russian Language and Literature to undergraduates. He met his future wife, Yauling Hsieh, in Champaign. A prolific translator, she earned her PhD in Comparative Literature at the University of Champaign–Urbana. She also taught Chinese Language at Northern Illinois University. The couple relocated to Taipei, Taiwan where they raised two daughters, Julia and Sylvia and taught at Soochow University.

Tadeusz Kosciuszko (1746–1817), the embodiment of republican virtue and a national hero of Poland, Lithuania, Belarus and the United States, espoused and fought for universal principles of freedom, equality and civic responsibility at the dawn of democracy. He is a genius and representative figure of the age of enlightenment and revolution. A re-

markable aspect of his universal appeal is the emergence of a cult of Kosciuszko in the years 1794–1820 in Britain, the country and empire he fought against as an officer and military engineer in the American Revolutionary War.

The first poems inspired by Kosciuszko among British poets arose in the 1790s amidst an atmosphere of widespread anxiety and tension engulfing England and the European continent caused by the revolutionary events unfolding in France. The French Revolution undermined the long established authority of church and crown and elicited a strong reaction socially, politically and militarily in the conservative European monarchies in Vienna, St. Petersburg and London. Revolutionary fervor in enlightened English society gave rise to radical clubs and organizations seeking political and social reform. Their activities were largely met with a heavy-handed government response resulting in the arrest of leaders, followed by trials, convictions and imprisonment or exile.

The present undertaking attempts to take a closer look at one of these poems, the sonnet *To Kosciuszko* by John Keats (1795–1821), written in December 1816. The sonnet is an early work of Keats that appeared in the first published volume of his poetic works, *Poems*, which made its way into print in March 1817 when the English poet was just 21. The study centers on Kosciuszko's appeal for Keats as a poetic figure and on the particular influences on Keats that helped forge a culture of radicalism in a staunchly conservative society and shape a poetic sensibility and a political and moral outlook that created in the young Englishman an affinity for Kosciuszko and the values he embodied. Specifically, Keats's creative relationships with three somewhat older male contemporary figures, all close compatriots of his, are examined: Keats's mentor, Charles Cowden Clarke (1787–1877), the critic and publisher, Leigh Hunt (1784–1859) and the essayist and critic, William Hazlitt (1778–1830).

Professor Joel J. Janicki is a scholar in the field of English and Slavic cultures and languages, specialising in Polish and Russian literature, in particular the Polish literature of the late Enlightenment and the end of the 18th century.

Currently residing in Taipei.

JOEL J. JANICKI, KEATS ET KOSCIUSZKO: LA CULTURE DU RADICALISME / KEATS I KOŚCIUSZKO: KULTURA RADYKALIZMU, SÉRIE SCIENTIFIQUE ET LITTÉRAIRE « CONFÉRENCES DES MAÎTRES », ÉD. JAROSŁAW ŁAWSKI, KRZYSZTOF KOROTKICH, VOL. XXIII, ED. ANNA JANICKA, FACULTÉ DE PHILOLOGIE, UNIVERSITÉ DE BIAŁYSTOK, BIAŁYSTOK 2022

Résumé

Le livre présente en deux versions linguistiques, polonaise et anglaise, une conférence donnée par le professeur Joel J. Janicki de l'Université Soochow à Taipei, Taïwan, le 17 décembre 2021 à l'invitation de la Faculté de philologie de l'Université de Białystok. En raison de la pandémie de coronavirus toujours en cours à cette époque, la conférence a été organisée en ligne en anglais.

Le professeur Janicki, Américain qui vit et enseigne à Taipei et qui a des racines polonaises en Europe centrale, a choisi comme sujet de la réunion la question du lien entre les cultures polonaise et anglaise: Keats et Kosciuszko: la culture du radicalisme. L'orateur n'en était pas à sa première rencontre avec l'université de Białystok et ses étudiants. Le 27 avril 2017 a eu lieu la conférence du professeur Joel J. Janicki intitulée *1846 Year of Wonders: Francis Parkman and the Oregon Trail*. Joel J. Janicki est un spécialiste de la littérature anglaise et slave, spécialisé dans la littérature polonaise et russe. Il travaille sur la littérature polonaise de la fin du siècle des Lumières et du tournant des XVIIIe et XIXe siècles. Il a fait des recherches sur les œuvres d'écrivains russes: Alexandre Pouchkine, Fyodor Dostoyevsky et Andrei Belaya. Il vit à Taipei, à Taïwan. Il est

membre du département d'anglais de l'université de Soochow. Il a donné des cours de littérature anglaise et américaine. Il est membre du Centre pour l'Europe centrale et orientale de l'université, où il a donné des cours d'introduction à la langue et à la culture polonaises. Ses recherches portent notamment sur la vie et l'œuvre de Julian Ursyn Niemcewicz et sur la vie et l'influence de Tadeusz Kościuszko. Il a publié des articles sur les écrivains américains Washington Irving, Willa Cather et Sherman Alexie, ainsi que sur les écrivains russes Alexandre Pouchkine, Fyodor Dostoyevsky et Andrei Belaya.

Il est né à Milwaukee, dans le Wisconsin, où il a fréquenté l'école élémentaire St. John Kanty, le lycée de l'université Marquette et l'université du Wisconsin-Milwaukee. Dans sa jeunesse, il a eu l'occasion de visiter Cracovie, Varsovie, Leningrad et Moscou pendant la période de Noël 1972–1973, ce qui a suscité en lui un intérêt pour les langues et les cultures slaves. Il a étudié à l'Institut polonais de Cracovie pendant deux ans, suivis d'une année à l'université Jagellonne, où il a étudié la philologie polonaise et russe (1978–1981). Après son retour aux États-Unis, il a travaillé pour la Fondation Kosciuszko à New York. Il a poursuivi ses études au département des langues et littératures slaves de l'université de Champaign-Urbana, où il a obtenu sa maîtrise et son doctorat. Il a ensuite obtenu un poste de professeur au département des langues étrangères de l'université de l'Illinois du Nord, où il a enseigné la langue et la littérature russes au niveau de la licence. Il a rencontré sa future épouse, Yauling Hsieh, à Champaign. Elle a été traductrice et a obtenu un doctorat en littérature comparée à l'université de Champaign-Urbana. Elle a également enseigné le chinois à la Northern Illinois University. Ils se sont ensuite installés à Taipei, à Taiwan, où ils ont élevé deux filles, Julia et Sylvia, et ont enseigné à l'université de Soochow.

Il a dédié sa conférence au héros national polonais et au poète anglais. Tadeusz Kościuszko (1746–1817), incarnation des vertus républicaines et héros national de Pologne, de Lituanie, de Biélorussie et des États-Unis, s'est battu pour les principes universels de liberté, d'égalité et de responsabilité civique à l'aube de la démocratie. Ce génie était une figure représentative du siècle des Lumières et de la Révolution. Un aspect inhabituel de son attrait universel est l'émergence d'un culte de Kościuszko entre 1794 et 1820 en Grande-Bretagne, le pays et l'empire qu'il a combattu en tant qu'officier et ingénieur militaire pendant la guerre d'indépendance américaine. Les premiers poèmes inspirés par Kościuszko parmi les poètes britanniques ont été écrits dans les années 1790, dans une atmosphère d'anxiété et de tension généralisée qui s'emparait de l'Angleterre et du continent européen, déclenchée par les événements révolutionnaires en France. La Révolution française a remis en question l'autorité établie de longue date de l'Église et de la couronne et a provoqué une forte réaction sociale, politique et militaire dans les monarchies européennes conservatrices de Vienne, Saint-Petersbourg et Londres. La ferveur révolutionnaire dans la société anglaise éclairée a donné naissance à des organisations radicales cherchant des réformes politiques et sociales. Leurs activités ont suscité une réaction sévère de la part du gouvernement, qui a procédé à l'arrestation de leurs dirigeants, suivie de procès, de condamnations, d'emprisonnement ou d'exil.

La conférence du 7 décembre 2021 a porté sur le sonnet *A Kosciuszko* (1795–1821) de John Keats (1795–1821), écrit en décembre 1816 et publié dans son œuvre poétique, *Les Poèmes*, qui a été mise sous presse en mars 1817, alors que le poète anglais n'avait que 21 ans. L'étude se concentre sur l'attrait de Kosciuszko pour Keats en tant que figure poétique et sur les influences particulières de Keats qui ont contribué à façonner une culture du radicalisme dans une société fortement conservatrice et à former la sensibilité poétique et les opinions politiques et morales

qui ont créé chez le jeune Anglais une affinité avec Kosciuszko et les valeurs qu'il incarnait. En particulier, les relations créatives de Keats avec trois contemporains un peu plus âgés, tous proches compatriotes, sont examinées: le mentor de Keats, Charles Cowden Clarke (1787–1877), le critique et éditeur Leigh Hunt (1784–1859), et l'essayiste et critique William Hazlitt (1778–1830).

La conférence du professeur Janicki intitulée Keats et Kosciuszko: la culture du radicalisme a été suivie principalement par des étudiants et des professeurs d'études anglaises et polonaises de Białystok, ainsi que par des enseignants des écoles de Białystok.

Spis treści

Joel Joseph Janicki

John Keats i Tadeusz Kościuszko: kultura radykalizmu

(przeł. Jacek Partyka) 7

Bibliografia 49

Keats and Kosciuszko: The Culture of Radicalism 53

Works cited 91

Aneks fotograficzny 94

Anna Janicka

Prelekcja Profesora Joela Josepha Janickiego 99

Joel Joseph Janicki – biogram 101

Summary 103

Résumé 107

Tomiki wydane w Serii Naukowo-Literackiej „Prelekcje Mistrzów”

- I.** Wojciech Kass, *Światło jaśnie gość*, red. Z. Fałtynowicz, Białystok 2017.
- II.** Magdalena Popiel, „*Artysta jest obecny*”. *Problem tożsamości artysty nowocześnie- i ponowoczesnego*, red. J. Ławski, Białystok 2018.
- III.** Anna Legeżyńska, *Jasny dialog z mrocznymi siłami. Opowieść o Julii Hartwig*, red. J. Ławski, Białystok 2018.
- IV.** Andrzej Strumiłło, *O Władysławie Strzemińskim. Wykład*, red. M. Rogala, Białystok 2018.
- V.** Julian Maślanka, *Wspomnienie o Ryszardzie Kazimierzu Lewańskim. W setną rocznicę urodzin*, red. K. Rutkowski, Białystok 2018.
- VI.** Lucjan Suchanek, *Aleksander Sołżenicyn. Emigracja. Emigrantologia*, red. K. Korotkich, Białystok 2019.
- VII.** Teresa Kostkiewiczowa, *Pod znakiem Klio. Pamięć zbiorowa w polskiej poezji drugiej połowy XVIII wieku*, red. Ł. Zabielski, Białystok 2019.
- VIII.** Larisa Ratsiburskaia, *Nowe procesy w słowotwórstwie języka rosyjskiego*, red. A. Romanik, Białystok 2019.
- IX.** Stanisław Dubisz, *Periodyzacja rozwoju polszczyzny, a w szczególności jej dziejów najnowszych (1939–2019)*, red. U. Sokółska, Białystok 2019.
- X.** Maria Kalinowska, *Grecka podróż Zbigniewa Herberta – z Juliuszem Słowackim w tle?*, red. K. Korotkich, Białystok 2019.
- XI.** Elżbieta Muskat-Tabakowska, *Tłumacz (literatury) i gramatyka – śmieszny, tumani, czy przestrasza?*, red. D. Karczewski, Białystok 2019.
- XII.** Antoni Libera, *Radykalny sceptycyzm*, red. K. Korotkich, Białystok 2020.
- XIII.** Józef Olejniczak, *Lęki jestem’u*, red. K. Korotkich, Białystok 2020.
- XIV.** Jarosław Mikołajewski, *Lojalność poety i tłumacza*, red. J. Ławski, Białystok 2020.

- XV.** Marek Zagańczyk, *O pisaniu podróży*, red. J. Ławski, Białystok 2020.
- XVI.** Kamila Budrowska, *2020: o roku ów! Literatura i kryzysy*, red. J. Ławski, Białystok 2020.
- XVII.** Margreta Grigorova, *Polsko-bułgarskie relacje historyczno-kulturowe do 1918 roku. Wybrane aspekty*, red. J. Ławski, Białystok 2021
- XVIII.** Małgorzata Czermińska, *Peryferie jako wartość w najnowszym reportażu i eseistyce polskiej*, red. A. Janicka, Białystok 2021.
- XIX.** Maciej Urbanowski, *Od Żeromskiego do Helaka – doświadczenie wojny polsko-bolszewickiej w literaturze polskiej*, red. V. Wejs-Milewska, Białystok 2021.
- XX.** Alina Kowalczykowa, *To życie jest tak wspaniałe. Z profesor Aliną Kowalczykową rozmawia Anna Janicka*, red. A. Janicka, Białystok 2021.
- XXI.** Halina Krukowska, *Człowiek to przepaść, której nie można zasypać. Z Profesor Haliną Krukowską rozmawiał Łukasz Zabielski*, red. Ł. Zabielski, Białystok 2021.
- XXII.** Marek Wilczyński, *Romantyzm polski i amerykański w perspektywie porównawczej*, red. J. Ławski, Białystok 2022.
- XXIII.** Joel J. Janicki, *Keats i Kościuszko: kultura radykalizmu / Keats and Kosciuszko: The Culture of Radicalism*, red. A. Janicka, Białystok 2022.
- XXIV.** Alina Nowicka-Jeżowa, *Szlakiem czarnoleskiego poety i wędrownych Muz*, red. J. Ławski, Białystok 2022.
- XXV.** Włodzimierz Bolecki, *„Szewczyk” Bolesława Leśmiana (motyw literacki jako tekst kultury)*, red. J. Ławski, V. Wejs-Milewska, Białystok 2022.

